

AFSTIGMATISERING I ET SOCIALT ENTREPRENØRSKAB

- Et casestudie af Muhabet

Sofie Gehlert Goth
Line Kristensen
Louise Frost Grønbech

Afleveringsdato: 22. December 2011
Vejleder: Pia Heike Johansen
Syddansk Universitet Esbjerg - Samfundsfakultet

"Det erklæres herved på tro og love, at undertegnede egenhændigt og selvstændigt har udformet denne rapport. Alle citater i teksten er markeret som sådanne, og rapporten eller væsentlige dele af den har ikke tidligere været fremlagt i anden bedømmelsessammenhæng."

Sofie Gehlert Goth

Line Kristensen

Louise Frost Grønbech

INDHOLDSFORTEGNELSE

1. INDLEDNING	5
1.1. Litteraturstudier	6
2. ERVING GOFFMAN	10
2.1. Hovedbegreber indenfor stigma og dramaturgi	10
3. METODE	15
3.1. Casestudie af Muhabet	15
3.2. Dataindsamling	17
3.3. Data-behandling	20
3.4. Data-analyse	20
4. ANALYSE OG FORTOLKNING	22
4.1. Introduktion til analyse i Muhabet	22
4.2. Sociale relationer mellem gæster og frivillige	23
4.3. Sociale relationer udenfor Muhabet	25
4.4. Gruppering under måltidet	27
4.5. Fællesskab på baggrund af det slægtsbetingede stigma	28
4.6. Selviscenesættelse	30
5. KONKLUSION OG PERSPEKTIVERING	33
6. LITTERATURLISTE	38
7. BILAG	40
7.1. Bilag 1: Befolkningsfremskrivning	40
7.2. Bilag 2: Forespørgsels af Najib, Muhabets ophavsmand	41
7.3. Bilag 3: Spørgsmål til forespørgsler	43
7.4. Bilag 4: forespørgsel af respondent 1	45
7.5. Bilag 5: forespørgsel af respondent 2	55
7.6. Bilag 6: Observationer	58

Sofie Gehlert Goth	Sociologi & kulturanalyse	
Louise Frost Grønbech	1. Semesterprojekt, gruppe 17	22/12-11
Line Kristensen	Afstigmatisering i et socialt entreprenørskab	
7.7. Bilag 7: Noter til øvelsestimer, Almen sociologi d.27/10-11		61

---

8. EVALUERING **62**

8.1. Evaluering af egen rolle - Line	62
8.2. Evaluering af egen rolle – Sofie	63
8.3. Evaluering af egen rolle – Louise	64
8.4. Evaluering af gruppen	65

1. INDLEDNING

Den universelle velfærdsstat står overfor store udfordringer i forbindelse med at opretholde niveauet af de velfærdsydelser, som samfundet i dag tilbyder. Den danske velfærdsstat står overfor et finansieringsproblem, idet udviklingen går i retning af en voksende ældrebyrde, hvilket kan ses i befolkningsfremskrivningen (Bilag 1:40). Det betyder, at der i fremtiden vil komme flere modtagere af offentlige ydelser, og samtidig vil der være færre hænder på arbejdsmarkedet til at finansiere ydelserne.

Den offentlige sektor har brug for et samarbejde med henholdsvis den civile og den private sektor for at komme frem til kreative løsninger af velfærdsproblematikkerne og skabe bedre velfærd i det danske samfund. Samtidig er der brug for, at den offentlige sektor ikke længere betragtes som monopolindehaver af velfærd, og at mulighederne i private og civile tiltag anerkendes som bidrag, der kan være med til at skabe nye tilgange og bedre velfærd (Johansen et. al., 2010:7). Et sådant samarbejde på tværs af sektorerne kan defineres som socialt entreprenørskab, et entreprenørskab, der ikke har økonomiske formål, men derimod arbejder for at skabe en social effekt.

Størstedelen af sociale entreprenørskaber arbejder med at tage hånd om socialt udsatte grupper i samfundet og har til formål at skabe social effekt for disse grupper. Mange af disse socialt udsatte grupper er på baggrund af samfundssynet blevet til marginaliserede grupper, der har vanskeligt ved at blive inkluderet i samfundet (www.casa-analyse.dk, d.15/12-11). Ekskludering fra samfundet og dets delsystemer kan i høj grad skyldes det stigmatiserende syn, der ligger på mange socialt udsatte samfundsgrupper, fordi de afviger fra majoriteten i samfundet. Sådanne socialt udsatte grupper kan være hjemløse, personer med eksempelvis autisme eller psykisk sygdom. Fælles for disse grupper er, at de mødes af stigmatiserende fordomme fra offentlighedens side, samt at de har svært ved at blive inkluderet i samfundet. Dertil kommer, at der i alle tre tilfælde er dannet sociale entreprenørskaber, der på vegne af gruppernes medlemmer, arbejder for at forbedre deres livsvilkår og for at skabe en social effekt, f.eks. henholdsvis Hus Forbi, Specialisterne og Muhabet (Johansen et. al., 2010:8).

Særligt gruppen af psykisk syge er underlagt et stort tabu og møder en høj grad af stigmatisering og fordomme fra samfundet (Jakobsen, 2010:3). Der er på denne baggrund dannet kampagner, der har til formål at afstigmatisere synet på psykisk syge gennem øget information omkring emnet (www.afstigmatisering.dk, d. 15/12-11). En særligt stigmatiseret undergruppe af psykiske syge er etniske minoriteter. Gruppen er både stigmatiseret i forhold

til deres etniske oprindelse samt deres psykiske sygdom. Denne gruppe er i løbet af de seneste 20 år vokset til at omfatte en stor andel af de psykiatriske patienter i den danske psykiatri i forhold til deres andel i den danske befolkning (Lund et. al., 2007:6), og de er en af de dårligst stillede grupper i det danske samfund (Larsen, 2010:29).

Den politiske debats hovedvægt på, at alle skal være integreret i det danske samfund via arbejdsmarkedet, medfører et stigende fokus på de psykisk syge flygtninge og indvandreres mangler (Larsen, 2010:35-36). Vi betragter dog ikke arbejdsmarkedet som den enerådige inklusionsfaktor i det danske samfund, da der også findes mange andre områder, hvorpå man kan være ekskluderet. En stor del af de psykisk syge indvandrere og flygtninge er udover at være ekskluderet på arbejdsmarkedet også ekskluderet på sociale områder i form af fattigdom og sociale relationer (Andersen og Malmberg, 2008:31;53).

Men hvad sker der, når et socialt entreprenørskab går ind og danner en gruppe eller organisation bestående af stigmatiserede og udsatte individer med samme stigma? Og hvad vil dette eventuelt betyde for det enkelte individs livskvalitet og mulighed for at opnå inklusion i det danske samfund? Vi vil bruge værestedet for psykisk syge indvandrere og flygtninge, Muhabet, som casestudie med henblik på at undersøge vores forskningsspørgsmål: *Kan et socialt entreprenørskab være med til at afstigmatisere en ekskluderet samfundsgruppe?*

1.1. Litteraturstudier

Mandag Morgens strategirapport er opstået på baggrund af de finansieringsproblemer, som velfærdsstaten står overfor i fremtiden og påviser dermed nødvendigheden af nye velfærdstiltag. Rapporten ser socialt iværksætteri som løsningen på disse problemer, da man i udlandet har oplevet succes med socialt iværksætteri som skabere af stor social værdi samt tilføjelse af nye tilgange og ressourcer (Johansen et. al., 2010:38-39). Mandag Morgen definerer socialt iværksætteri som "(...)opstart af nye virksomheder eller organisationer" (Johansen et. al., 2010:9), som indebærer, at det har et socialt formål, er innovativt, er privat eller kollektivt ejet, geninvesterer eventuelle overskud samt er professionelt organiseret og dermed ikke udelukkende består af frivillig arbejdskraft (Johansen et. al., 2010:9). I overensstemmelse med denne definition, definerer Lars Hulgård (2008) socialt entreprenørskab som "(...)skabelsen af social værdi(...) med deltagelse af det civile samfund(...) ved hjælp af innovation(...) som ofte har en økonomisk betydning for deltagerne, lokalsamfundet,

samfundet" (10). På baggrund af ligheden mellem disse definitioner karakteriserer vi Muhabet som et socialt entreprenørskab.

Det sociale entreprenørskab kan dermed udfordre den offentlige sektors monopol på velfærdsydelser, idet de arbejder på et område, hvor velfærdsstaten ikke rækker, eller forsøger at løse velfærdsproblematikker på en ny måde gennem innovation (Johansen et. al., 2010:7). Ser man bort fra den overordnede samfundsmæssige kontekst, hvori socialt entreprenørskab kan ses som en positiv løsning, kan blikket vendes mod social værdiskabelse for det enkelte individ. En sådan social værdi skabt på baggrund af et socialt entreprenørskabs eksistens, kan bl.a. ses i værestedet Muhabet, i og med at deres primære mål er at forbedre den enkeltes hverdag via socialt samvær og en anderledes tilgang til de mennesker, der kommer der. Størstedelen af de mennesker, der kommer i Muhabet, er etniske minoriteter, der lider af en psykisk sygdom.

Rapporterne "Stigma of Mental Illness" og "Stigma og psykiske lidelser" viser, at psykisk syge oplever en høj grad af stigmatisering og negative fordomme på grund af deres psykiske sygdom, og vi går derfor ud fra eksistensen af dette stigma i vores rapport (Lai, 2001:111; Jakobsen, 2010:9). "Stigma of Mental Illness" har til formål at undersøge oplevelsen og omfanget af stigma påmøntet psykiatriske patienter, samt hvad de ser som bidragende til stigmaet af psykisk sygdom (Lai, 2001:111). Undersøgelsen tager udgangspunkt i en kvantitativ undersøgelse af patienter med skizofreni og depression. Begge grupper besvarer spørgsmålene omkring, hvordan og i hvilket omfang de opfatter stigmatisering, og hvordan det påvirker dem i deres hverdag. Desuden medtages en kontrolgruppe bestående af patienter med hjertesygdomme for at se forskellen på oplevelsen af stigma på henholdsvis psykiatriske patienter og hjertepatienter (Lai, 2001:111-112). Rapporten "Stigma og psykiske lidelser" har til formål at belyse, hvorledes mennesker med psykiske lidelser stigmatiseres samt afdække danskernes erfaring med, viden om, og holdning til psykisk syge, for derigennem at mindske stigmatiseringen af denne gruppe mennesker (Jakobsen, 2010:6). Denne rapport tager udgangspunkt i både en kvantitativ og en kvalitativ undersøgelse, idet der både er udsendt spørgeskemaer til danske borgere samt foretaget interviews af psykisk syge og pårørende (Jakobsen, 2010:10).

Begrebet stigmatisering defineres ifølge Goffman (2009) som en dybt miskrediterende egenskab (45). Begrebet er i sig selv hverken negativt eller positivt ladet, men opnår først den

negative betydning, når der sker en negativ afvigelse fra normaliteten og opstår dermed i blandingsituationer bestående af både normale og afvigere (Goffman, 2009:45).

Følggevirkningerne af stigmaet forbundet med psykisk sygdom er ifølge flere undersøgelser forbundet med negative konsekvenser for individets selvværd, følelsen af at skamme sig over sig selv, deres mulighed for sociale relationer og deres jobmuligheder (Lai, 2001:112; Jakobsen, 2010:9). Derudover refererer Jakobsen (2010) til en international undersøgelse, hvor 72 % af de adspurgte skizofrene fandt det nødvendigt at skjule deres diagnose, 43 % havde oplevet diskrimination i familien, mens 47 % havde problemer med at danne venskaber og opretholde disse (10). Lais undersøgelse (2001) viser tilmed, at der også er stigma forbundet med at arbejde indenfor psykiatrien, og at hele 60 % af de adspurgte havde oplevet, at deres arbejde ikke blev taget alvorligt af andre (113). Dette viser, at stigma findes i stort omfang indenfor psykiatrien; ikke kun hæftet ved de psykisk syge selv men også ved de personer, der arbejder indenfor psykiatrien.

Desuden er det blevet påvist, at mennesker med psykiske lidelser oplever at blive ekskluderet fra sociale sammenhænge grundet deres stigma (Jakobsen, 2010:22-23). At være socialt ekskluderet indebærer en ufrivillig ikke-deltagelse på centrale levekårsområder. Social eksklusion er medvirkende til at udelukke bestemte samfundsgrupper fra deltagelse i samfundet samt de goder og ressourcer, der er knyttet dertil (Larsen, 2010:20-22). Modsat social eksklusion omfatter social inklusion, at man ikke er fanget i disse dårlige levekår. Inklusion på arbejdsmarkedet ses som den primære inklusionsfaktor (Larsen, 2010:35-36), men vi vil koncentrere os om inklusion i sociale sammenhænge i stedet, idet størstedelen af gruppen af psykisk syge, der kommer i Muhabet, ikke er en del af samfundets arbejdsstyrke (Andersen og Malmborg, 2008:24).

I rapporten "Et nyt integrationsparadigme?" (Matthiessen, 2007) bliver der også sat fokus på social eksklusion, det bliver dog i denne rapport belyst fra en anden vinkel, da den har til formål at kaste lys på den samfundsrelevante problematik om segregerede indvandrersbydele og årsager dertil igennem et casestudie vedrørende ghettoisering (2-7). Undersøgelsen viser, at en høj grad af isolation og social eksklusion fra majoritetssamfundet kan føre til segregation af en minoritetsgruppe (Matthiessen, 2007:108). Segregation betyder adskillelse og kan foregå både frivilligt og tvungent (Hamburger, 1990:307-308). Vi koncentrerer os primært om den frivillige segregationsproces, der kan opstå i mødet mellem majoritetskulturen og minoritetskulturen, hvis der er stor forskel på disse. Etniske

minoriteter kan dermed frivilligt segregere sig for at søge at bevare eller isolere sig i sin egen kultur (Hamburger, 1990:308). Assimilation indebærer derimod en overtagelse af majoritetskulturens normer og værdier og dermed en fuldstændig tilpasning til samfundet (Hamburger, 1990:308). Matthiessen (2007) konkluderer, at indvandrere, flygtninge og deres efterkommere segregere sig ufrivilligt grundet bl.a. gensidigt forstærkende segregationsprocesser – hvilket skyldes bl.a. sociale problemer, ringe kontakt til andre samfundsgrupper, stigmatisering og manglende interkulturelle kompetencer (108).

På baggrund af resultaterne af ovenstående undersøgelser, vil vi undersøge, hvorvidt denne segregationsproblematik kan vendes til noget positivt, hvis det sker indenfor et afgrænset socialt fællesskab. Vi vil dermed undersøge, om segregation kan nedbringe stigmaet af psykisk syge indvandrere og flygtninge indenfor rammerne af et socialt entreprenørskab som Muhabet, da denne gruppe oplever en stigmatisering fra samfundssynets side både på grund af deres etniske oprindelse samt deres psykiske sygdom.

2. ERVING GOFFMAN

Erving Goffman (1922-1982) blev født i Canada, Alberta og fik sin universitetsuddannelse i sociologi fra University of Toronto (Andersen og Kaspersen, 2007:211). Hans sociologiske genstandsfelt er menneskelig samhandling med fokus på hverdagssituationer, og han betegnes som værende mikrosociolog uden det store fokus på strukturelle forhold (Jacobsen og Kristiansen, 2002:14). Fra 1968 og frem til sin død var han professor i antropologi og sociologi ved University of Pennsylvania, og kort før hans død, blev han valgt til formand for det amerikanske sociologforbund (Andersen og Kaspersen, 2007:211). Han adskilte sig fra de andre sociologiske teoretikere på hans tid, og hans hovedinspirationskilder er franskmændene Emilé Durkheim og tyskeren Georg Simmel (Jacobsen og Kristiansen, 2002:10;34;38).

2.1. Hovedbegreber indenfor stigma og dramaturgi

Goffman er kendt for hans dramaturgiske model, der omhandler individets dramatisering af sig selv i hverdagen samt dets rollespil i ansigt-til-ansigt situationer (Jacobsen og Kristiansen, 2002:88). Goffman mener, at den sociale samhandling er fyldt med symboler, som vi afkoder, og han betegnes derfor som symbolsk interaktionist (Jacobsen og Kristiansen, 2002:47). Goffmans (2009) forståelse af selvet er ikke, at dette er en fast størrelse men noget, der skabes og genoprettes gennem social samhandling, og han har derfor en socialkonstruktivistisk identitetsopfattelse (12-13).

Derudover er han kendt for sit begreb stigma, der udfoldes i bogen af samme navn først udgivet i 1963, som er det begreb, der primært vil blive brugt i analysedelen (Andersen og Kaspersen, 2007:213). "Stigma" var sammen med en række andre bøger op gennem 1960'erne med til at sætte spørgsmålstegn ved datidens måde at behandle psykiatriske patienter på, og den blev en del af "den såkaldt antipsykiatriske og institutionskritiske bølge" (Goffman, 2009:16). Her er det også situationer mellem mennesker, der er i fokus, og de bruges som eksempler til at forklare hans teori. På den måde tager Goffmans værker udgangspunkt i samme grundlag, selvom det er forskellige områder indenfor den sociale virkelighed, der behandles (Jacobsen og Kristiansen, 2002:10). Derfor bruges stigma-begreberne her blandet med begreberne, der bruges inden for Goffmans udlægning af dramaturgien.

Goffman (2009) betegner selv begrebet *stigma* som værende:

"Begrebet stigma vil altså her blive anvendt til at betegne en egenskab, der er dybt miskrediterende...En egenskab, der stempler (stigmatiserer) den ene type bærer, kan hos en anden tjene som en bekræftelse på dennes normalitet, og er derfor i sig selv hverken en positiv eller negativ værdi" (Goffman, 2009:45).

Stigmatiseringen kan således være en positiv egenskab i én sammenhæng og en negativ i en anden sammenhæng. Det stigmatiserende egenskabs værdi afhænger dermed af konteksten. Stigma-begrebet indebærer samtidig begreberne inklusion og eksklusion, idet en person, der bærer et stigma afviger fra normaliteten, og dettes har relevans i forhold til vores problemstilling.

Goffmans (2009) stigmabegreb indebærer tre forskellige typer af stigmatisering; *det kropslige stigma*, *det karaktermæssige stigma* og *det slægtsbetingede stigma*. *Det kropslige stigma* betegner synlige fysiske afvigelser fra normaliteten, mens *det karaktermæssige stigma* kommer til udtryk i form af individets psykiske egenskaber, som igen afviger fra normalen. *Det slægtsbetingede stigma* overføres derimod via slægten og kan f.eks. være race, nation eller religion (46-47).

Samlet for disse stigmabetegnelser er, at de overskygger individets andre egenskaber. Det bliver dermed det stigmatiserende egenskab, som folk kategoriserer én efter (Goffman, 2009:43-46).

Stigmatiserede personer kan ifølge Goffman (2009) enten betegnes som *miskrediterede* eller *potentielt miskrediterede* (46). Den *miskrediterede* går ud fra, at hans stigma allerede er kendt af de tilstedeværende i den sociale situation, mens den *potentielt miskrediterede* går ud fra, at hans stigma ikke er kendt af de tilstedeværende, eller at de ikke lægger mærke til det (Goffman, 2009:46). For den *potentielt miskrediterede* er det en mulighed for gennem *informationskontrol* at holde det potentielle stigma skjult for de mennesker, der deltager i den samme sociale situation. Lykkedes det for den *potentielt miskrediterede* at sørge for, at de tilstedeværende forbliver uvidende omkring hans stigma, er det med Goffmans terminologi lykkedes ham at *passere* (Goffman, 2009:22-23).

Passering kan foregå både frivilligt og ufrivilligt, men de fleste stigmatiserede individer vil på et tidspunkt i deres liv opleve en situation, hvor det lykkedes dem at *passere* og dermed holde deres stigma skjult, selvom der er risiko for afsløring (Goffman, 2009:115-116). På den måde undgår individet at blive betragtet ud fra den *stigma-kategori*, som det hører under grundet stigmaet. En stigma-kategori kan betegnes som en gruppe af mennesker med det samme

stigma. Goffman (2009) beskriver ordet kategori som værende abstrakt, og det kan dække over alle slags grupperinger (64). Grundet deres stigma, kan man indenfor en given stigma-kategori se en tendens til, at der dannes små sociale grupper. Når to personer indenfor den samme stigma-kategori mødes, regulerer de deres optræden for at tilpasse sig hinanden, og dermed øges tilbøjeligheden til at danne venskaber indenfor den samme kategori (Goffman, 2009:64-65). Inden for gruppens egne rammer er der en tendens til, at de egenskaber, som stigmaet indebærer, anses med stolthed (Goffman, 2009:154). Dog forekommer det også omvendt, hvor den stigmatiserede tager afstand fra personer med samme stigma som sig selv (Goffman, 2009:62).

Informationskontrol er betegnelsen for en overordnet strategi, som den potentielt miskrediterede kan anvende i sit forsøg på at *passere* (Goffman, 2009:132-133). Herunder kan individet tilbageholde visse informationer om dem selv, som måtte stå i kontrast til det normale, og som ville røbe deres stigma. Dette hænger i høj grad sammen med nogle af de begreber, som Goffman opererer med under hans værker med udgangspunkt i dramaturgien og rollespil, nemlig *indtryksstyring* og *selviscenesættelse*.

Indtryksstyring omhandler individets evne til at kontrollere og styre de indtryk, som det udsender til de tilstedeværende i en social situation, og på den måde forsøge at styre de andre tilstedeværendes opfattelse af ens selv, men også en forpligtelse til at udsende indtryk, der tilstræber at undgå pinligheder og sammenbrud i den sociale situation (Jacobsen og Kristiansen, 2009:102-103). *Selviscenesættelse* er et helt centralt begreb i Goffmans sociologi, hvor individet konstant i social samhandling både iscenesætter sig selv samt understøtter andre i deres iscenesættelse af dem selv (Jacobsen og Kristiansen, 2002:90). Iscenesættelsen sker som sagt gennem de sociale møder, hvor individer både forsøger at opretholde deres eget selv, de øvrige deltagers selv, samt situationen som helhed.

I forbindelse med dette benævner Goffman den sociale situation som et skuespil, hvor de tilstedeværende ses som skuespillere, der optræder for et publikum (Jacobsen og Kristiansen, 2002:90). Den sociale situation bliver dermed til scenen, som deler sig i to, henholdsvis *front stage* og *back stage*. På *front stage* finder individernes optræden sted, og her optræder og spiller de deres roller overfor publikum. Her kommer *indtryksstyring* ind i billedet, idet den optrædende gennem hans optræden forsøger at formidle et bestemt billede af sig selv til publikum samt situationens øvrige deltagere. I og med, at individet forsøger at opretholde sit selv-billede overfor publikum, har individet mulighed for at undertrykke og nedtone bestemte

karakteristika ved dem selv, som måtte stå i modsætning til det selvbillede, det forsøger at opretholde. Omvendt har det også mulighed for at fremhæve og understrege anden aktivitet, som kan være med til at styrke de indtryk, der udsendes (Jacobsen et. al., 2010:357-358). På *back stage* kommer de undertrykte eller nedtonede dele frem, og man har ikke behov for at kontrollere sine indtryk, idet publikum ikke er der til at iagttage. Dog mener Goffman ikke, at man er 100 procent sig selv, når man befinder sig på *back stage*, da man også her spiller skuespil overfor hinanden (Jacobsen og Kristiansen, 2002:100-101).

For at hjælpe med at signalere et bestemt selvbillede udadtil, gør individet også brug af kulisser og rekvisitter. Dette kan f.eks. være indretning af bolig eller tøj, der bruges som hjælpemidler til at fremstå på en bestemt måde (Andersen og Kaspersen, 2007:211). Er der balance og harmoni imellem de forskellige hjælpemidler, vil det hjælpe individet til at fastholde et mere ensformigt billede af sig selv.

Selvom individerne spiller en rolle og udfører et skuespil i den sociale situation, er det ikke fuldstændigt tilfældigt, hvordan dette udspiller sig. Således eksisterer der nogle overordnede normer og standarder, der gælder i de forskellige sociale situationer, og individerne tilpasser derfor deres optræden til disse bedst muligt (Jacobsen et. al., 357-358). Det vil altså sige, at der findes nogle overordnede ritualer indenfor sociale situationer, som "lægger begrænsninger på individets handlerum" (Jacobsen og Kristiansen, 2002:36).

Hele den dramaturgiske optræden forudsætter et samarbejde blandt de medvirkende i at definere den sociale situation samt at fastholde en bestemt definition af situationen udadtil, til de individer, der står udenfor forestillingen. Derudover er det ikke kun ens eget selv, man forsøger at opretholde, men også de andre skuespilleres (Jacobsen et. al., 2010:357).

Udover de allerede gennemgåede begreber, opererer Goffman (2009) med en situation kaldet *blandede kontakter*, som er sociale hverdagssituationer, hvor både stigmatiserede og "normale" indgår (53-54). Situationen ses som værende ubehagelig for begge parter, og disse situationer forsøges derfor undgået bedst muligt (Goffman, 2009:53-54). Det er netop disse situationer, hvor både stigmatiserede og normale indgår, der er i fokus i Goffmans bog, *Stigma*. Disse situationer omfatter både den *miskrediterede* og den *potentielt miskrediterede*, og det er i disse situationer, at den stigmatiserede kan anvende passeringsstrategien samt anvende informationskontrol og indtryksstyring for at iscenesætte sig selv på den måde, der stemmer overens med den stigmatiseredes egen opfattelse af sit selv.

Der findes to kategorier, der er sympatisk indstillede overfor den stigmatiserede. Den ene gruppe indebærer personer, der har samme stigma som personen selv, og kategorien benævnes *de egne* (Goffman, 2009:61). Den anden gruppe omfatter derimod personer, der er normale, men har erfaret eller befinder sig i en speciel situation, der resulterer i, at de er sympatisk indstillede overfor den stigmatiseredes særlige situation. Denne kategori benævnes *de kloge*, og det kan f.eks. være pårørende til en psykisk syg, eller man kan være i denne kategori i kraft af ens arbejde (Goffman, 2009:69-71).

Opsummerende, er de relevante begreber indenfor Goffmans teori, og som vil blive anvendt i denne analyse:

- Stigmatisering
- De tre typer af stigmatisering
- Den miskrediterede og den potentielt miskrediterede
- At passere
- Stigma-kategori
- Informationskontrol
- Indtryksstyring og selviscenesættelse
- Front stage og back stage
- Blandede kontakt-situationer
- De egne og de kloge

Disse begreber vil alle være at finde i analyseafsnittet, hvor de er relevante i forhold til den overordnede problemstilling og dermed bidrager til enten at bekræfte eller afkræfte tilstedeværelsen af en afstigmatisering af Muhabets gæster.

3. METODEAFSNIT

Dette projekt tager udgangspunkt i et kvalitativt casestudie. Casestudier er karakteriseret ved at skabe kontekstafhængig og konkret viden, som er netop den viden, der eksisterer indenfor studiet af menneskelige forhold og derfor passer til projektets genstandsfelt (Flyvbjerg, 2011:302-303). Vi bruger dermed et praktisk eksempel til at analysere vores forskningsspørgsmål. De kvalitative data, som er blevet indsamlet, bygger på forespørgsler og deltagerobservation.

3.1. Casestudie af Muhabet

Det kvalitative casestudie tager udgangspunkt i værestedet, Muhabet, på Vesterbro i København, Danmark, og dataindsamlingen har ligeledes fundet sted her. Muhabet er et værested for psykisk syge indvandrere og flygtninge, som åbnede i 2003, og var det første danske værested specielt henvendt til indvandrere og flygtninge (Andersen og Malmberg, 2008:4). Siden da har Muhabet udvidet til også at omfatte et lignende værested i Århus, mens væresteder i både Odense og Ålborg er undervejs (Bilag 2:42).

Muhabet er primært beregnet til at huse psykisk sårbare indvandrere og flygtninge, og dets formål er:

„..at give disse mennesker et værdigt hverdagsliv, hvor værestedet danner ramme om det fællesskab og sociale samvær, som de ikke selv formår at skabe.. [samt]..at bryde isolationen og skabe større forståelse for målgruppen henimod integration i det danske samfund”

(www.muhabet.dk, d. 8/12 2011)

Idéen bag Muhabet opstod på baggrund af Najib og Emine Haddars egne oplevelser om behovet for et specifikt sted henvendt til indvandrere og flygtninge indenfor psykiatrien, i og med, at de til daglig oplevede en social eksklusion af disse mennesker på grund af en sproglig barriere samt deres psykiske sygdom (Andersen og Malmberg, 2008:4).

Muhabet tager udgangspunkt i et vært/gæst forhold i stedet for behandler/patient forholdet, som er karakteristisk indenfor det offentlige behandlersystem, og det adskiller sig dermed fra dette. Der fokuseres dermed mere på mennesket i stedet for sygdommen, og gæsterollen bruges til at skabe tryghed, fordi brugerne kan identificere sig med denne rolle, som de allerede er fortrolige med (Andersen og Malmberg, 2008:7). Gæsterollen indebærer et frirum uden krav til gæsterne, hvor de kan nyde uden at skulle yde. Andre særlige værdier, der indgår i Muhabets særlige model er fokus på rummelighed, anerkendelse samt

sansestimulering. Rummeligheden kommer til udtryk ved, at værestedet skal kunne rumme alle og deres adfærd, dog til en vis grænse, som ikke går ud over de andre gæster eller værterne (Andersen og Malmborg, 2008:43-44). Anerkendelse er et vigtigt behov at få opfyldt for mennesker generelt, men for gæsterne, der kommer i Muhabet er dette ikke et behov, de normalt får opfyldt igennem deres sociale kontakter eller via det offentlige system. Derfor ser de ansatte og frivillige i Muhabet det som en vigtig del af deres metode at udvise denne form for gensidig anerkendelse overfor gæsterne. Dertil kommer at man anerkender gæsternes forskellighed og behandler dem ud fra denne (Andersen og Malmborg, 2008:41-42). Med sansestimulering menes lugte-, smags-, lytte-, syns-, og følesanserne. Dette gør Muhabet igen for at appellere til allerede kendte og hjemlige indtryk, som de trods deres sygdom kan identificere sig med. Dette sker igennem duften fra køkkenet, maden, teen, musikken, indretningen af værestedet og stemningen som minder om en lille café (Andersen og Malmborg, 2008:49).

Udover at Muhabet tilbyder fællesskab og socialt samvær, serverer de morgenmad og et gratis varmt måltid mad midt på dagen, som er omdrejningspunktet for dagens forløb.

Muhabets arbejde rummer et stort forebyggelselement i og med, at benyttelsen af værestedet, giver gæsterne nogle faste rammer og en fast rutine, der gør, at de bedre kan overskue dagligdagen i hjemmet samt håndtere den eventuelle ensomhed. Idet gæsterne har et tilholdssted, befinder de sig ikke på offentlige steder og generer almindelige borgere i deres søgen efter social kontakt. Derudover rapporteres der om færre indlæggelser på psykiatriske hospitaler af de gæster, som er begyndt at komme i Muhabet (Bilag 2:41).

Frivillighedsbegrebet hos Muhabet indebærer tre forskellige aspekter. Først og fremmest er der de frivillige, som bidrager med deres tilstedeværelse og sociale samvær med gæsterne. Dernæst er der de frivillige donatorer. Denne gruppe er butikker, dagligvarebutikker og slagtere i nærområdet, der f.eks. donerer madvarer til Muhabets madlavning. Til slut er der gæsterne selv, som i et mindre omfang på eget initiativ kan hjælpe til med f.eks. at servere te eller tage opvasken og dermed bidrager til fællesskabet i Muhabet (Andersen og Malmborg, 2008:22-24).

Gæsterne, der benytter sig af Muhabet, lider primært af en psykisk lidelse og har anden etnisk baggrund, men i og med, at Muhabet er åben for alle, kommer der også mennesker med anden etnisk baggrund, der ikke lider af en psykisk sygdom, men har brug for det sociale og fællesskabet, som Muhabet tilbyder (Andersen og Malmborg, 2008:23-24). Muhabet

appellerer ikke til ét bestemt land men til hele kulturen, og det ses også i Muhabets blandede gæsteskere, hvor gæsterne kommer fra mange forskellige lande og har meget forskellige baggrunde (Andersen og Malmborg, 2008:26). En stor del af gæsterne har grundet deres psykiske sygdom fået tildelt førtidspension, mens en del også er på kontanthjælp eller pension (Andersen og Malmborg, 2008:24).

Dog er det vigtigt at medregne, at Muhabet hverken på deres hjemmeside eller i rapporten udarbejdet på foranledning af værestedet selv, karakteriserer Muhabet som et socialt entreprenørskab. Vi ser det dog som værende et socialt entreprenørskab ud fra Lars Hulgårds (2008) definition:

"skabelsen af social værdi (...) med deltagelse af det civile samfund (...) ved hjælp af innovation (...) som ofte har en økonomisk betydning for deltagerne, lokalsamfundet, samfundet" (10).

Samt Mandag Morgens (2010) karakteriseringen af Muhabet som et socialt iværksætter i deres rapport *"Velfærdens Iværksættere"* (Johansen et. al., 2010:19-20). Muhabets organisering stemmer altså overens med definitionen af et socialt entreprenørskab som værende et samarbejde mellem den offentlige sektor; hvor de modtager tilskud og støtte fra, den private sektor; Muhabet er opstået initiativ af to privatpersoner, og den civile sektor; de tre typer frivillige i Muhabet.

3.2. Data-indsamling

Vi har brugt den kvalitative metode frem for den kvantitative metode i vores dataindsamling, da de frivillige i Muhabet kommer med meget forskellige mellemrum, og vi har ikke følt, at vi har været i stand til at forme spørgsmål, som ikke har krævet yderligere forklaring. Det sidste blev bekræftet i vores kvalitative dataindsamling, hvor vi flere gange måtte uddybe vores spørgsmål.

Da vi begyndte vores opgave, havde vi en klar hypotese i vores forskningsspørgsmål, som vi ville undersøge gennem bekræftende eller afkræftende data. Vi gik dermed deduktivt til værks i vores dataindsamling men måtte efter første besøg i Muhabet erkende, at vores hypotese ikke kunne besvares og hverken bekræftes eller afkræftes i de data, vi fik ud af besøget. Vi havde forberedt et par spørgsmål til iværksætteren bag værestedet, men hans besvarelse af spørgsmålene gjorde, at vi måtte revurdere vores forskningsspørgsmål. Vi måtte deraf konkludere, at projektet måtte tage en ny drejning.

For at undgå samme situation igen, besluttede vi os for at gå induktivt til værks i stedet og lade vores data styre frem for teorien. Dermed undgik vi at fastlægge vinklingen på vores forskningsspørgsmål, indtil dataene var indsamlet for at være sikker på, at vores data var relevante i forhold til undersøgelsesområdet.

Selvom vi har forholdt os åbent og er gået induktivt til værks i forbindelse med dataindsamlingen og ikke har haft et på forhånd fast formuleret forskningsspørgsmål, har vi dog ikke ladet vores data styre fuldstændigt, idet vi havde en idé om, hvilken teoretiker samt hvilket felt, der havde relevans og dermed kunne anvendes. Dermed havde vi på forhånd besluttet os for at føre Erving Goffmans stigmatiseringsteori ind over de spørgsmål, som vi udviklede i forbindelse med forespørgslerne.

Den kvalitative dataindsamling foregik ved forespørgsler af to omgange i Muhabet samt ved deltagerobservationer.

For ikke at lægge ord i munden på respondenterne, arbejdede vi på at lave så åbne spørgsmål som overhovedet muligt i det omfang, at de stadig kunne bruges i nogle specielle henseender. Derudover opbyggede vi temaer, som spørgsmålene fordeltes i, så vi kunne afgøre under forespørgslen, hvornår hvert tema var blevet afdækket.

Anden gang foretog vi forespørgsler af to frivillige, der regelmæssigt kommer i værestedet. De to respondenter er valgt af Najib Haddar, fordi de begge var til stede den dag, dataindsamlingen fandt sted, og fordi de begge kommer regelmæssigt som frivillig i Muhabet. For at få en mere umiddelbar reaktion fra de frivillige, kunne vi godt have tænkt os selv at have valgt nogle frivillige, der var til stede på dagen. Der er sandsynlighed for, at Najib har valgt to meget velovervejede og højtuddannede repræsentanter for de frivillige, som måske ikke afspejler den gennemsnitlige frivillige. Vi har dermed kun haft mulighed for at tage udgangspunkt i disse to frivillige, da vi ikke kender de mange andre frivilliges baggrunde.

Inden forespørgslen gik i gang, bad vi i begge tilfælde om lov til at optage snakken. I det ene af tilfældene fik vi grønt lys, mens den sidste respondent ikke følte sig godt tilpas ved at få snakken optaget, idet hun ikke selv mente, at hendes danske sprog var godt nok. Ved den sidste respondent blev der derfor taget noter, mens samtalen ved den første respondent blev optaget samt supplerende noter nedskrevet.

Den ene af respondenterne var af hankøn og etnisk dansker, mens den anden var af hunkøn og fra Ukraine. I forhold til vores opgave gav det god mening at snakke med både en etnisk dansker og en af anden etnisk afstamning for at sammenligne de tos besvarelser og

udlægning. Spørgsmålene gik på både den frivilliges tanker om sig selv og sit arbejde, samt den frivilliges tanker og forståelser af gæsterne, der kommer i Muhabet (Bilag 3:43-44). Besvarelsene er deres egen subjektive mening, og der er derfor ingen sikkerhed for, at besvarelsene stemmer overens med sandheden, men i og med, at det er de frivilliges udlægning, vi er interesserede i, er deres sandhed det relevante for rapporten. Besvarelsene fungerer dermed i nogle tilfælde som andenhåndsviden, idet det er de frivilliges udlægning og fortolkning af gæsterne, samt deres opfattelse af deres tanker og følelser. Vi valgte ikke at foretage forespørgsler af gæsterne, da vi ikke fandt os selv kompetente og med nok erfaring til at kunne indgå i en kvalitativ samtale med dem omkring deres position og brug af Muhabet.

Det skal desuden tilføjes, at selvom vi har gjort brug af respondenternes besvarelser, er der en risiko for, at vi har fejlfortolket deres svar, idet man som forskellige individer har forskellige forståelser af begreber. Der er dermed risiko for, at svarene ikke stemmer overens med respondenternes oprindelige mening, når de sammenholdes med teorien og fremgår i en anden kontekst; Goffmans stigmatologi.

Derudover er der en risiko for fejl i besvarelsen i anden forespørgsel, da respondenterne talte dansk med accent, og at vi er kommet til at lægge ordene i munden på hende ved at hjælpe hende med at holde samtalen i gang, når hun manglede ord.

Udover de kvalitative forespørgsler foretog vi deltagerobservationer af relationerne mellem gæst og vært i værestedet. Dermed fokuserede vi særligt på interaktioner, retorik samt adfærd, men forholdt os åbne overfor andet med interesse og relevans. Under observationen deltog vi i Muhabets dagligdag og var med til spisningen. Vi opsøgte ikke nogle af gæsterne, men talte kun med dem, hvis de henvendte sig til os. På den måde forsøgte vi at danne os et helhedsbillede samt et indtryk af, hvordan dagligdagen i Muhabet fungerede uden at påvirke denne med mere end vores tilstedeværelse.

I og med, at udfaldet af den første forespørgsel ikke understøttede vores klare hypotese, fungerer den første forespørgsel mest som ekstra viden omkring værestedet og dets målsætninger, mens anden forespørgsel samt deltagerobservationerne er det, som vi vil foretage data-analyse af og som vil blive behandlet nedenfor.

3.3. Data-behandling

Af respondent 1 havde vi fået godkendt at optage forespørgslen på bånd, som vi derfor gik i gang med at transskribere, da vi havde færdiggjort vores dataindsamling. Forespørgslen med respondent 2 havde vi ikke fået lov til at optage. Derfor havde to af os taget noter under forespørgslen, mens én havde udført rollen som interviewer. Ud fra to gange noter, gik vi dermed i gang med at nedskrive besvarelserne til vores spørgsmål, hvilket kan ses i bilag 5. Vores observationer skrev vi ligeledes ned, da vi kom hjem, idet vi ikke havde noteret observationer undervejs, da indlysende notatføring måske ville påvirke gæsterne i negativ retning. Vi samlede derefter både vores notater omkring forespørgslen af respondent 2 samt vores observationer og nedskrev dem samlet. Vi diskuterede derefter de data igennem, som vi havde fået ud af besøgene hos Muhabet. Derefter læste vi vores teori om Erving Goffmans stigmabetegnelse igennem for at se, om denne kunne sammenholdes og forklare vores data. Da vi fandt ud af, at Goffman kunne bruges i denne sammenhæng, læste vi hans teori dybere for at finde hans forklaringer på de observationer, vi gjorde os, og de situationer, vi fik forklaret af respondenterne.

3.4. Data-analyse

Vi startede med at gennemlæse vores data og derefter læse vores teori ud fra relevansen i forhold til dataene. Vi bearbejdede vores data hver for sig for hver at finde nogle relevante kategorier. Dette gjorde vi ved at læse vores data igennem og kigge efter nogle bestemte træk, der kunne forklares ud fra Goffmans teori, og derudfra grupperede vi dem. Fokus har dermed været på Goffmans begreber i gennemlæsningen. Kategorierne præsenterede vi derefter for hinanden og sammenholdt dem, og ud fra dette dannede vi nogle relevante kategorier for vores analyse. For at effektivisere skriveprocessen, uddelegerede vi de gennemdiskuterede kategorier imellem os og mødtes efterfølgende for at gennemgå disse og diskutere indhold og relevans.

Inden vi foretog vores dataindsamling, havde vi en del forhåndsviden omkring Muhabet, deres metodemodel, gæsterne samt de frivillige. Derudover var vi, selvom vi ikke havde fastlagt os på at bruge Goffman som teoretiker, stadig farvet af hans teori og begreber. Denne forhåndsviden vanskeliggjorde vores analyse og fortolkning, fordi det var svært at foretage vores analyse uden at medtage vores forhåndsviden og forudfattede viden, så vi var i stand til

at forholde os kritisk overfor, om vores forhåndsviden stemte overens med den viden, der kom frem fra vores forespørgsler og observation.

Efter mange overvejelser og genlæsninger nåede vi frem til seks kategorier, som hver især i nogen omfang bidrager til en forståelse af stigmatiseringen indenfor rammerne af Muhabet, og som kan være med til både at bekræfte eller afkræfte en afstigmatisering. Dermed har det relevans for vores forskningsspørgsmål, da elementerne i kategorierne bidrager til at belyse, om der sker en afstigmatisering i Muhabet. De seks kategorier, vi nåede frem til, er følgende: Introduktion til analyse af Muhabet, Sociale relationer mellem gæster og frivillige, Sociale relationer udenfor Muhabet, Gruppering under måltidet, Fællesskab på baggrund af det slægtsbetingede stigma og Selviscenesættelse.

4. ANALYSE OG FORTOLKNING

I dette afsnit vil vi analysere seks forskellige kategorier ud fra de observationer og forespørgsler, vi har foretaget i Muhabet, og sammenholde disse med Goffmans teori og begreber. De seks kategorier analyseres separat men bidrager alle til forståelsen af stigmatisering og afstigmatisering af Muhabets gæster.

4.1. Introduktion til analysen i Muhabet

Værestedet, Muhabet, er forbeholdt psykisk syge med indvandrer- og flygtningebaggrund, hvilket stemmer overens med vores observationer på stedet, hvor langt størstedelen af gæsterne var af synlig anden etnisk baggrund. Erving Goffman (2009) opererer med tre forskellige stigmabetegnelser; det kropslige stigma, det karaktermæssige stigma samt det slægtsbetingede stigma (46). Deraf kan vi udlede, at gæsterne i Muhabet besidder to slags stigma, henholdsvis det karaktermæssige stigma på grund af deres psykiske sygdom, og det slægtsbetingede stigma på grund af deres anden etniske oprindelse og kulturelle baggrund. Det slægtsbetingede stigma kommer til udtryk gennem gæsternes mørke hudfarve, deres sprog, deres kulturelle tilhørsforhold og etniske oprindelse, og det er dermed et synligt stigma, som individet ikke kan skjule for omverdenen. I Goffmans (2009) forstand, bliver individet dermed den miskrediterede i offentligheden (83).

Gæsternes psykiske sygdom kan betegnes som værende et karaktermæssigt stigma. Det karaktermæssige stigma er ikke synligt på samme måde som det slægtsbetingede stigma (Goffman, 2009:46). I vores observation på værestedet, fandt vi det i nogle tilfælde svært at skelne mellem individer med psykisk sygdom, de frivillige og medarbejderne i Muhabet, hvilket stemmer overens med betegnelsen af det karaktermæssige stigma som værende ikke-synligt for uvidende. I offentligheden udenfor Muhabets rammer, er det ikke nødvendigvis synligt, at disse mennesker bærer rundt på et karaktermæssigt stigma, og de kan dermed karakteriseres som potentielt miskrediterede.

Dermed er denne gruppe stigmatiseret i dobbelt forstand og oplever en dobbelt form for eksklusion. Både i forbindelse med deres slægtsbetingede stigma, som adskiller dem fra majoritetsbefolkningen af udseende og kulturel baggrund, samt i forbindelse med deres psykiske sygdom, som adskiller dem fra ikke-psykiske syge og fra den etniske minoritet, de ellers ville tilhøre. Derudover ekskluderes de ydermere fra andre psykisk syge pga. deres slægtsbetingede stigma.

De frivillige i Muhabet kan ifølge Goffman (2009) betegnes som sympatisk indstillede mennesker i kategorien "de kloge" (71). Begge respondenter har opnået deres status som "de kloge" igennem deres tidligere arbejde og uddannelse indenfor psykiatrien og sociale områder (Bilag 4:45; Bilag 5:55). Derudover lagde vi mærke til, at der var andre frivillige og medarbejdere med anden etnisk baggrund, og de kan dermed relatere til det slægtsbetingede stigma, da de også besidder dette og kan derfor indenfor det slægtsbetingede stigma betegnes som "de egne" (Goffman, 2009:61). Dog har de ikke alle samme etniske oprindelse, men de har det tilfælles, at de er dele af etniske minoritetsbefolkninger og dermed afviger fra majoritetsbefolkningen i det danske samfund.

4.2. Sociale relationer mellem gæster og frivillige

Ifølge vores observationer og forespørgsler er relationerne mellem gæster og frivillige af mere venskabelig karakter og bærer ikke præg af patient/behandler forholdet, som typisk eksisterer indenfor psykiatrien.

Forholdet tager udgangspunkt i gæstebuddet, som appellerer til en i forvejen kendt rolle som gæst, og de kan dermed leve op til de forventninger, der er tilknyttet denne rolle i stedet for at være fastlåst i en patientrolle, hvor stigmaet er i fokus. Der er dermed større sandsynlighed for, at der vil være overensstemmelse mellem gæstens line og face. Line er den rolle, som individet tildeles af andre, altså gæsterollen, mens face er den måde, som individet vælger at fortolke denne rolle på (Bilag 7:61). I og med, at rollen allerede er kendt for dem, er der stor sandsynlighed for, at de vil være i stand til at fortolke rollen i overensstemmelse med forventningen, fordi scriptet, de normer og regler, der omgiver gæsterollen, er kendt for dem (Bilag 7:61).

Dette så vi bl.a. under spisesituationen, hvor frivillige og gæster deltog i samtaler med hverdagsemner som det er normalt for venner. Et godt eksempel på, at fokus i Muhabet mere er på gæstens menneskelige egenskaber i stedet for på den psykiske sygdom, er følgende situation mellem en frivillig og en gæst:

"Under spisningen snakkede en frivillig og en gæst om et maleri, gæsten var ved at male for den frivillige. Den frivillige virkede oprigtig interesseret i gæstens hobby, og gæsten havde også taget flere af sine malerier med i værestedet, så de alle kunne se dem" (Bilag 6:59).

Normalt er der en tendens til, at et individs stigma overskygger resten af dets egenskaber, og at dette individ ikke bliver betragtet som et rigtigt menneske indenfor normaliteten (Goffman,

2009:46-47). Fokuseringen på den personlige identitet frem for udelukkende stigmaet kan ud fra Goffman (2009) forklares ved øget personlig omgang med de stigmatiserede (93). Den øgede omgang gør begge grupper i stand til at omgå hinanden uden, at stigmaet har afgørende betydning for samtalen, og der opstår dermed ikke de samme ubehagelige situationer, som der ville have gjort i tilfældige sociale interaktioner med blandede kontakter i offentligheden (Goffman, 2009:93). Dertil kommer, at respondenterne begge forsøger at komme samme dag i ugen som frivillig i Muhabet for at skabe personlige relationer til de af gæsterne, der også kommer den dag. De føler, at det er en nødvendighed at komme samme dag, idet antallet af besøgende gæster er stort, og det derfor er svært at skabe personlige relationer.

Normalt på offentlige steder prøver de stigmatiserede og normale begge at undgå blandede kontakter, da dette synliggør stigmaet. Muhabet er dermed med til at forebygge denne slags situationer ved at oprette dette værested specielt henvendt til denne gruppe. I begge forespørgsler nævner respondenterne, at de stigmatiserede næsten ingen sociale kontakter har udenfor Muhabet, og det kunne tænkes, at de inden Muhabet blev oprettet, opsøgte disse i det offentlige (Bilag 4:50; Bilag 5:56). Denne problematik bakkes op af Najib, der siger, at de stigmatiserede opfører sig generende overfor de normale i det offentlige rum for dermed at fremskynde en evt. indlæggelse, så de undgår at være alene (Bilag 2:42). Indenfor Muhabets rammer foregår der også blandede kontakter, men dette er ikke som i det offentlige rum, da de frivillige og ansatte er sympatisk indstillede overfor dem.

Begge respondenter giver udtryk for, at de hilser på gæsterne, når de møder dem udenfor Muhabet i det offentlige rum (Bilag 4:46; Bilag 5:57). Men ud fra deres kropssprog, toneleje og ordvalg, tolkede vi under forespørgslerne, at dette ikke var en ønskværdig situation for dem, og at det var gæsterne, der henvendte sig til dem og ikke omvendt. Dette stemmer overens med Goffmans (2009) udlægning af disse møder, hvor social information om et individ bliver opfanget af offentligheden på baggrund af de sociale kontakter, man viser (88-89). Mødet mellem gæsten og den frivillige ville være gunstigt for gæsten, idet han associeres med "en normal", der allerede kender til hans stigma. Derimod ville det for den frivillige signalere, at han sættes i forbindelse med en for dem allerede miskrediteret person, og de kan være bange for, at stigmaet vil "smitte". Her er der kun tale om en miskrediteret person i forhold til det karaktermæssige stigma; deres psykiske sygdom, og ikke det slægtsbetingede stigma, som de deler med en stor del af de frivillige. Vi ved dog ikke, hvordan mødet mellem to gæster ville udspille sig.

4.3. Sociale relationer udenfor Muhabet

Selvom der kommer nogle gæster i Muhabet, der ikke har en psykisk sygdom, kan de godt have brug for de samme sociale relationer og fællesskab, som de psykisk syge har brug for, og som Muhabet tilbyder (Andersen og Malmberg, 2008:45). De sociale relationer og fællesskabet er netop, ifølge de to respondenter, to meget vigtige aspekter af det, som Muhabet kan tilbyde de psykisk syge (Bilag 4; Bilag 5:57). Dyb ensomhed og social isolation er to gennemgående kendetegn ved en stor del af Muhabets gæster (Andersen og Malmberg, 2008:25). Det er især vigtigt, idet gæsternes sociale relationer udover Muhabet er meget begrænsede, hvis de overhovedet har nogle (Bilag 4:50; Bilag 5:56). Faktisk udtrykkes det, at gæsterne allerede inden de kommer i Muhabet, har fravalgt eller fået frataget de fleste af deres sociale relationer, og derfor ser Muhabet som et godt sted at få opbygget nye (Bilag 4:50).

"Jeg tror de for længst har fravalgt en masse relationer og er glade for der pludselig er sådan et sted her, hvor de kan få nogen relationer" (Bilag 4:50).

Ifølge Goffman (2009) er det ikke unormalt, at stigmatiserede psykisk syge har begrænsede sociale relationer udenfor deres gruppe (139-140). Først og fremmest kan der ske et opbrud af relationer fra familiens og venners side, idet stigmaet kan smitte og sprede sig fra den psykisk syge og til hans nærmeste (Goffman, 2009:72). Dette bakkes op af respondent 2, der forklarer, at gæsterne kun har midlertidige eller ringe sociale kontakter, og at de ofte mister kontakten til deres familie, venner og børn pga. den psykiske sygdom (Bilag 5:56). Derudover er hun af den opfattelse, at gæsterne ude i det offentlige rum mødes af angst fra normale pga. deres psykiske sygdom, og at de normale dermed ikke ved, hvordan de skal agere overfor de psykisk syge, fordi de er usikre på, hvad de psykisk syge kan finde på (Bilag 5:56). Denne usikkerhed kan også medvirke til, at der ikke dannes nye sociale relationer. Dette kan igen ses som et tegn på, at de normale er bange for, at stigmaet vil sprede sig, hvis de indgår i tætte sociale interaktioner med den psykisk syge. Her er der både tale om det slægtsbetingede stigma og det karaktermæssige stigma, som begge er afvigelser fra majoriteten i det danske samfund.

En anden mulig forklaring på fraværelsen af sociale relationer udenfor Muhabet kan være, at gæsterne forsøger at undgå social kontakt i forsøget på at hemmeligholde deres potentielle stigma overfor dem, der ikke kender til det (Goffman, 2009:139-140). Ved at undgå social kontakt er det lettere for individet ikke at komme til at røbe sig selv i dets forsøg på at passere

i det offentlige rum (Goffman, 2009:139-140). Passering kan ses som en mulighed for det potentielt stigmatiserede individ i forsøget på ikke at vise, at det har en psykisk sygdom og dermed afviger fra normalen i samfundet. Indenfor rammerne af værestedet Muhabet, behøver gæsten ikke at anvende passering som strategi, idet stigmaet både er kendt og anerkendt.

I forbindelse med værestedet Muhabet, kan Goffmans begreb passering anvendes i dobbelt forstand. Det kan som vist ovenfor anvendes, som et forsøg på at hemmeligholde det karaktermæssige stigma i det offentlige rum og lade det vise indenfor rammerne af Muhabet. Modsat kan det grundet muligheden for ikke at oplyse om personlige informationer samt muligheden for at kontrollere de indtryk, det udsender, lade sig gøre at passere som indehaver af det karaktermæssige stigma indenfor rammerne af Muhabet, selvom man ikke bærer dette. De gæster, der kommer i Muhabet uden at have det karaktermæssige stigma, kunne tænkes at anvende denne strategi for at opnå det, Muhabet tilbyder. Dermed har de mulighed for at passere i Muhabet for at legetimere deres anvendelse af stedet, og ikke gøre brug af denne strategi i offentligheden, hvor deres problemer måske handler om manglende sociale relationer, manglende fællesskab eller pengeproblemer.

For disse gæster forholder det sig sådan, at værestedet i Muhabet fungerer som front stage, hvorimod deres sociale handlen i det offentlige rum finder sted på back stage. Denne gruppe af gæster spiller altså en rolle som indehaver af det karaktermæssige stigma, når de agerer i Muhabet, mens de i det offentlige rum ikke behøver at kontrollere de indtryk omkring deres person, der står i kontrast til, at de er bærere af det karaktermæssige stigma, psykisk sygdom. Derudover er chancen for at støde på de mennesker i Muhabet, som gæsten spiller en rolle overfor, ikke særlig stor, og publikum er dermed ikke tilstede til at iagttage. Det er dog vigtigt at påpege, at selvom individet befinder sig på back stage, kan det aldrig slappe fuldstændigt af; der vil altid være et skuespil at udføre (Jacobsen og Kristiansen, 2002:100-101). På samme måde findes der gæster i Muhabet, der anser dem selv for værende frivillige i stedet for gæster, og de spiller ligeledes en rolle i Muhabet; dette vender vi tilbage til i 5.6. Selviscenesættelse. Med hovedparten af Muhabets gæster forholder det sig omvendt. For dem, der rent faktisk besidder en psykisk sygdom, er der ikke behov for at spille en rolle i Muhabet, og værestedet fungerer dermed som back stage, hvor stigmaet er anerkendt. Hvis denne gruppe anvender passeringsstrategien som beskrevet ovenfor, vil det offentlige rum fungere

som front stage, hvor gæsten forsøger at undgå at vise sit karaktermæssige stigma og dermed spiller en rolle.

4.4. Gruppering under måltidet

Omdrejningspunktet i Muhabet er, som Najib udtrykker det, måltidet, da han ser dette som en meget vigtig del for at forbedre gæsternes hverdag (Bilag 2:41), hvilket vi i høj grad også oplevede under vores besøg, hvor der kom mange flere mennesker op til måltidet. Vores oplevelse af måltidet var, at medarbejderne og Najibs overblik og servicering pludselig gjorde det synligt hvem, der havde et karaktermæssigt stigma og hvem, der ikke havde i og med, at opdelingen af gæster og værter blev gjort klar. Gæsterne sad i sofaområdet og ved spisebordene, mens nogle af de frivillige og medarbejdere servicerede dem med mad, og Najib tog styringen med placeringen af gæsterne.

Opdelingen synliggøres bl.a. i dette eksempel med en afrikansk psykisk syg mand:

"en afrikansk mand, som ankom kort før Muhabet serverede det gratis måltid. Han virkede rastløs og blev flere gange henvist tilbage til en stol af Najib. Da der kom en ledig plads ved spisebordene, blev han ført over på pladsen, selvom han var ankommet som en af de sidste, og efter måltidet var han væk igen" (Bilag 6:57).

Denne behandling af den afrikanske mand, bryder med gæst/værts tilgangen, som ellers er et hovedtræk i Muhabet. Ifølge Goffman (2009) er denne situation et godt billede på, at man som "normal" har en forventning om, hvordan stigmatiserede indenfor en bestemt kategori opfører sig og handler (46-47). Najibs gentagende henvisninger tilbage til den samme stol bryder med værtsrollen, idet han giver ham en ordre, som er begrundet i hans karaktermæssige stigma. Vi opfattede dog ikke synliggørelsen af stigmaet som af overvejende negativ karakter, da medarbejdernes indsats muliggjorde måltidet, idet opdelingen var nødvendig for at få spist de mange besøgende af på forholdsvis kort tid.

Den kaotiske og hektiske stemning, som var dominerende under spisesituationen, synes at være overskuelig fordi Najib og de resterende medarbejdere tog sig af administreringen. Organiseringen af spisesituationen gjorde dog, at den hjemlige stemning, som tidligere var tilstedeværende, mindskedes, på grund af de mange mennesker og hurtige servicering. Værterne var ikke værter på samme måde, som når man lukker folk ind i privaten til en intim middag, men blev mere som et personale, der skulle bespise deres gæster.

Restgruppen af frivillige og praktikanter, som ikke havde nogen afgørende rolle under måltidet, havde en tendens til at gruppere sig i små grupper (Bilag 6:59). Goffman (2009) beskriver, at medlemmer indenfor bestemte kategorier har en tendens til at sætte sig sammen i små grupper (64), hvilket i høj grad stemmer overens med vores observationer på værestedet. Vi oplevede, at de frivillige på værestedet, som grupperede sig sammen, oftest involverede de unge, skandinaviske frivillige, der ikke bar hverken det slægtsbetingede eller det karaktermæssige stigma i henhold til samfundssynet (Bilag 6:59-60). Ifølge Goffman (2009) kan dette forklares med, at de skandinaviske frivillige indenfor Muhabets fællesskab er blevet til afvigere i forhold til det slægtsbetingede stigma, som majoriteten af Muhabets medarbejdere, frivillige og gæster besidder. På samme måde som stigmatiserede i det offentlige rum har en tendens til at danne små grupper, har de skandinaviske frivillige altså en tendens til dette indenfor rammerne af Muhabet i og med, at de tilhører samme kategori af afvigere (64).

4.5. Fællesskab på baggrund af det slægtsbetingede stigma

I og med at størstedelen af både gæster og værter besidder det samme stigma, det slægtsbetingede stigma, altså at de er flygtninge, indvandrere eller tilflyttere, medfører, at man ifølge Goffman (2009) kan betegne Muhabet som en stigmakategori (64). En stigmakategori er en "gruppe" af mennesker med det samme stigma, og Goffman (2009) konstaterer bl.a., at medlemmerne i samme kategori har en tendens til at danne små sociale grupper på baggrund af deres stigma, samt at der er større sandsynlighed for kontakt og dannelsen af et venskab mellem to personer indenfor samme kategori, hvis de mødes tilfældigt (Goffman, 2009:64-65).

Fællesskaber forekommer som sagt ofte af mennesker indenfor den samme kategori (Goffman, 2009:35), men det kan være svært for gæsterne at indgå i fællesskaber, der fokuserer på etnisk oprindelse udenfor Muhabet, fordi de ofte udstødes fra disse fællesskaber pga. deres karaktermæssige stigma, som de andre i gruppen ikke besidder (Bilag 5:56).

Under forespørgslen siger Respondent 1, at der ikke er fokus på en bestemt nationalitet, men at der er hovedvægt på den mellemøstlige og nordafrikanske kultur. Til trods for det, kommer der dog gæster med anden kulturel baggrund (Bilag 4:49). Derefter nævner han at:

"der vil være meget, meget lidt for eksempel i det rummelige, i miljøet som referer til noget bestemt. Der er ikke plakater fra Marokko eller nogle afrikanske ting eller sådan noget... altså, det er, hvad skal man sige.. det er så generelt og anonymt som muligt" (Bilag 4:49).

Denne rummelighed kan være årsagen til, at der trods en overvægt af mellemøstlige gæster, alligevel kommer mennesker fra andre lande. Alligevel ville Goffmans (2009) stigmakategori kunne argumentere for, at det ikke er tilfældigt at størstedelen af gæsterne i Muhabet er fra Marokko og Tyrkiet (Andersen og Malmberg, 2008:26), i og med at grundlæggerne af Muhabet er fra henholdsvis Marokko og Tyrkiet (Andersen og Malmberg, 2008: 20-22). Goffman (2009) siger om kategorierne, at i enhver kategori vil medlemmerne have en repræsentant til at fremfører deres sag for enten pressen eller regeringen og, at alt efter hvilken stigmakategori, der er tale om, kan denne repræsentant være en "indfødt" eller en udenforstående (65). I dette tilfælde vil Muhabets grundlæggere være både "indfødte" og udenforstående, idet de besidder den slægtsbetinget stigma, men ikke det karaktermæssige stigma.

Rummeligheden, som begge respondenter (Bilag 4:49-50; Bilag 5:55-56) nævner og som også berøres i rapporten om Muhabet (Andersen og Malmberg, 2008:43-44), kan være årsagen til, at der i Muhabet kommer gæster med andre nationaliteter. Så til trods for, at fokuset er på den mellemøstlige kultur, gør de frivilliges og medarbejdernes eget kendskab og tilknytning til det slægtsbetingede stigma, dem i stand til også at kunne rumme andre minoritetsnationaliteter, og dermed også repræsentere dem. Respondent 2 gør det klart, at hun mener, at det danske samfund *ikke* er i stand til at rumme gæsterne der kommer i Muhabet. Nogle af de vigtigste årsager til dette er ifølge hende den sproglige barriere, de kulturelle forskelle, og at hun generelt mener, at danskerne er meget lukkede (Bilag 5:55). Til dette beretter respondent 1, at det kan være svært for danske væresteder, at tage lige så godt hånd om de etniske minoriteter, da der er tale om psykisk skrøbelige eller svage mennesker, og de derfor kan have svært ved at rumme det ukendte, og dermed frastøde dem med anden etnisk baggrund (Bilag 4:53).

Disse udsagn støtter op om begge respondenters udtryk for, at der er et stort behov for et værested som Muhabet, der primært henvender sig til den mellemøstlige kultur (Bilag 4:51, 53; Bilag 5:56). Samt at respondent 1 nævner, at der udover Muhabet findes andre tilbud henvendt til bestemte nationaliteter f.eks. grønlænderne og jøder, der ikke ville finde sig tilpas i Muhabet, fordi de har en anden kultur og på grund af religiøse konflikter (Bilag 4:53).

Dette stemmer også godt overens med Goffmans (2009) hypotese om stigmakategorier, som tidligere nævnt, da disse mindre sociale grupper af stigmatiserede, øger muligheden for at danne venskaber og grupper indenfor deres kategori, og i dette tilfælde en gruppedannelse på baggrund af deres dobbelte stigmatisering som psykisk syg og etnisk minoritet fra mellemøsten eller Nordafrika (64-65). Disse sociale relationer betragtes som værende det centrale udbytte af at komme i Muhabet samt det største behov for gæsterne at få opfyldt.

Dertil kommer, at der ifølge respondenterne ikke bliver lavet noget arbejde udadrettet mod en integration af gæsterne i det danske samfund, og ifølge respondent 1 er gæsterne i Muhabet for skrøbelige til at kunne indgå i det danske samfund og derfor trænger de "(...) *til at have et sted hvor de mere hjemligt*" (Bilag 4:53). Det er dog heller ikke et mål i Muhabet at integrere gæsterne i samfundet, men derimod søger de integration på et mere menneskeligt plan, i relationerne imellem mennesker af forskellige kulturer (Andersen og Malmborg, 2008:48). Muhabet gør derfor i stedet en del ud af, at få alle gæsterne til at føle sig set og accepteret i værestedet, og derfor bliver der serveret mange forskellige slags te (Bilag 6:60), hørt musik fra de forskellige lande, og serveret mad primært med et mellemøstligt præg og med hensyn til gæsternes religiøse overbevisninger, såsom at, alt kød er halalslagtet (Andersen og Malmborg, 2008:49). Alt dette er med til at appellere til det hjemlige. Dermed kan vi udlede, at væresteder som disse kan være med til at skabe en segregation af psykisk syge etniske minoriteter i det danske samfund. I vores forespørgsler pointerer begge respondenter, at segregation kan være den bedste løsning for gæsterne, da assimilation til den danske kultur og samfundet i dette tilfælde ikke vil være muligt for Muhabets gæster (Bilag 4:53; Bilag 5:56).

4.6. Selviscenesættelse

Muhabets særlige model og fokus på mennesket bag den psykiske sygdom frem for på diagnose skaber som nævnt et frirum for den stigmatiserede, hvor han kan være en del af et fællesskab. Der er ikke nogle krav om, at gæsten skal informere de ansatte eller frivillige omkring deres psykiske sygdom eller andre personlige informationer såsom navn, nationalitet eller baggrund, og der er heller ingen krav om registrering eller indskrivning (Andersen og Malmborg, 2008:24). Gæsten kan dermed anvende Muhabet og forholde sig anonymt, hvis dette er ønsket. Dette indebærer, at gæsten har mulighed for at styre, hvilke informationer, han vil fortælle om sig selv til de andre i Muhabet. Dermed kan gæsten via

indtryksstyring selv være med til at forme det billede, de resterende individer i Muhabet danner af ham og på den måde være med til at kontrollere indtrykkene, så det præsenteres på ønskværdig vis (Jacobsen og Kristiansen, 2002:92-93). Et eksempel på, at gæsterne selv er herre over deres selvpræsentation kommer til udtryk i, at der ikke findes nogen garanti for, at de gæster, der anvender Muhabets tilbud, faktisk er psykisk syge (Bilag 4:46). Således kan mennesker uden psykiske sygdomme men som måske har samme behov for sociale relationer som de psykisk syge, godt opholde sig i Muhabet og af Muhabets ansatte og frivillige blive betragtet som en psykisk syg, idet de selv kan styre hvor meget og hvilke informationer, de ønsker at dele.

Modsat har gæsterne også mulighed for at nedtone deres psykiske sygdom. Vi oplevede en situation med en mand af anden etnisk baggrund, der under spisesituationen gav udtryk for, at han var tømrerlærling og kom i Muhabet, fordi han kendte nogle af dem, der arbejdede her (Bilag 6:58-59). Al informationen kan sagtens være sand, men det er højst interessant, at det er lige netop det, han vælger at fortælle os som det allerførste. Manden kan sagtens have en psykisk sygdom, selvom informationen er sand. I så fald har han med omhu valgt hvilke informationer, han vil røbe om sig selv, for at vi skulle danne et indtryk af ham som værende "normal". På den anden side, kan manden være uden det karaktermæssige stigma og vitterligt kun komme her af relationelle årsager og måske på grund af den gratis mad. Men også da er det meget interessant, at han med det samme har fundet det nødvendigt at fastslå, at han ikke vil sættes i bås med resten af Muhabets gæster. Han tager altså afstand fra det karaktermæssige stigma og placerer sig selv i normalitetskategorien for at influere vores indtryk af ham.

En anden situation, der har med selvpræsentation at gøre, er når nogle af gæsterne betegner sig selv som værende frivillige i stedet for gæster, fordi de hjælper til med nogle af Muhabets daglige gøremål (Bilag 2:41). De ser dermed ikke sig selv som værende psykisk syge, men er det ifølge Najib (Bilag 2:41). Dette hænger sammen med den flydende grænse mellem gæst og frivillig som eksisterer i Muhabet, hvor gæsterne, i det omfang de kan klare og har lyst, hjælper til med de forskellige gøremål. Der stilles ingen krav til dem, og det sker udelukkende på gæstens egen opfordring (Bilag 2:41). Det er ifølge Goffman (2009) ikke unormalt, at individet viser en vis grad af ambivalens overfor mennesker i samme stigma-kategori som én selv (148). Dette ses, når en gæst anser sig selv som frivillig i stedet for gæst og dermed kategoriserer sig selv højere end de resterende gæster i Muhabets fællesskab. Ifølge Goffman

(2009) opfatter de altså deres eget stigma som værende i mindre grad end de resterende gæsters stigma, og påtager sig de normales synspunkt på stigmaet (148-149). De tager dermed afstand fra deres eget stigma og forsøger at opretholde et selvbillede overfor dem selv, der går ud på at se sig selv som frivillig i stedet for gæst. Opretholdelsen af selvbilledet er muligt, fordi individer i social samhandling forsøger at undgå at krænke hinanden for at opretholde både ens eget samt andres selv og situationen som helhed (Jacobsen et. al., 2010:360-361). Derfor må deltagere i en social situation overse eller ignorere situationer, hvor individets selvpræsentation ikke stemmer overens med deres opfattelse for netop at opretholde hans selv (Jacobsen et. al., 2010:360-361). En sådan situation observerede vi i Muhabet, hvor vi fik serveret et krus te af en af gæsterne i Muhabet. Han agerede som vært for os, og i en anden samtale agerede han tolk mellem en frivillig og en gæst, der ikke kunne kommunikere på samme sprog (Bilag 6:60). Men han var hverken frivillig eller vært, men gæst hos Muhabet.

5. KONKLUSION OG PERSPEKTIVERING

I vores litteraturstudie fandt vi, at stigmatiseringen af psykisk syge mennesker ofte fører til eksklusion på sociale områder begrundet i bl.a. manglende sociale relationer og kontakter (Lai, 2001:112; Jakobsen, 2010:6). Ud fra vores analyse og fortolkningsafsnit kan vi bekræfte dette i og med, at størstedelen af gæsterne i Muhabet har et meget begrænset omfang af sociale relationer udenfor Muhabet, og at dette er deres primære grund til at benytte sig af Muhabets tilbud (Bilag 4:50; Bilag 5:56).

Størstedelen af vores analyse peger i retningen af, at der sker en afstigmatisering indenfor rammerne af Muhabet. Dette gælder for både det karaktermæssige og det slægtsbetingede stigma. Dog er vi gennem analysen af vores data nået frem til, at der er enkelte afvigelser fra denne afstigmatisering.

Muhabet har til formål at skabe et miljø uden tilhørsforhold til ét bestemt land, et multikulturelt værested, der dog primært appellerer til den mellemøstlige og nordafrikanske kultur. Det lægger dermed op til, at der sker en afstigmatisering af gæsternes slægtsbetingede stigma. På baggrund af vores analyse kan vi konkludere, at der i nogen grad sker en afstigmatisering af gæsternes slægtsbetingede stigma, men kun indenfor rammerne af Muhabet, idet det lykkedes dem at skabe et multikulturelt fællesskab, hvori der gives plads de til de forskellige etniciteter, der benytter stedet. Der sker en fastholdelse af gæsternes kulturelle tilhørsforhold, idet det er de kulturelle elementer, der gør, at gæsterne føler sig hjemme og som en del af Muhabets fællesskab. Men denne afstigmatisering går ikke ud over Muhabets rammer, og der sker dermed ikke en afstigmatisering af det slægtsbetingede stigma i det offentlige rum.

Vender vi derimod blikket mod det karaktermæssige stigma, fandt vi flest eksempler på afstigmatisering, men også eksempler på brud med Muhabets egne målsætninger. En af de største årsager til afstigmatiseringen af gæsterne i Muhabet ser vi værende gæst/værts forholdet samt det venskabelige bånd mellem gæsterne og de frivillige. Det større fokus på de personlige egenskaber frem for stigmaet er med til at afstigmatisere personen i henhold til det karaktermæssige stigma, idet fokus er på selve personens egenskaber frem for på stigmaet. Dette fører hen mod en normalisering af gæsten i og med, at han ikke opfattes gennem hans stigma, og det er med til at afstigmatisere ham. Normalt er der en tendens til, at stigmaet ses som værende individets primære egenskab, mens øget social omgang mellem normale og stigmatiserede fjerner fokus fra stigmaet og dermed skaber rum for personens egentlige

egenskaber. Medarbejdernes og de frivilliges sociale omgang med gæsterne i Muhabet bidrager dermed også til, at der sker en afstigmatisering af gæsternes karaktermæssige stigma. Derudover appellerer gæsterollen til en allerede kendt rolle for gæsterne, og de er dermed i stand til at udføre denne rolle. Gæsterollen fjerner fokus fra, at de kommer som stigmatiserede personer med psykisk sygdom og fokuserer derimod på, at de kommer som gæster, hvilket tilmed bidrager til afstigmatiseringen.

Dog fandt vi gennem vores analyse også frem til nogle episoder, der taler imod, at der sker en afstigmatisering af de to slags stigma. Indenfor rammerne af Muhabet er der byttet om på normaliteten i forhold til det slægtsbetingede stigma. Her findes altså en overrepræsentation af mennesker med anden etnisk baggrund end dansk, mens der kun findes en lille del af etniske danskere eller med anden skandinavisk baggrund, som så kan betegnes som afvigere i forhold til majoriteten af mennesker i Muhabet. Dette kan ses under måltidsepisoden, hvor både det slægtsbetingede og det karaktermæssige stigma blev synligt i grupperingerne, jævnfør 5.4. Et andet brud på afstigmatiseringen i forhold til det karaktermæssige stigma er, at der på trods af fokuset på personen og ikke på stigmaet, stadig er en tilbøjelighed til at behandle gæsterne ud fra deres karaktermæssige stigma, hvilket ses i situationen med den afrikanske mand (Bilag 6:59). Det er ikke alle Muhabets gæster, der har en psykisk sygdom, men selvom de kommer i Muhabet som gæster, har de alligevel et behov for at distancere sig fra det karaktermæssige stigma.

Dertil kommer, at både psykisk syge, frivillige og medarbejdere i enkelte tilfælde afviger fra deres roller som henholdsvis gæster og værter. Disse afvigelser ses i ovenstående situation med den afrikanske mand, hvor både gæsten og værten afviger fra deres roller, samt under spisesituationen, hvor værterne mere opfører sig som personale end værter, og hvor de skandinaviske frivillige grupperer sig samlet i stedet for spredt imellem gæsterne.

På baggrund af denne opsamling er vi i stand til at besvare vores forskningsspørgsmål ud fra vores casestudie af Muhabet, som er følgende: *Kan et socialt entreprenørskab bidrage til en afstigmatisering af en ekskluderet samfundsgruppe?* Svaret er, at et socialt entreprenørskab i høj grad er i stand til at bidrage til en afstigmatisering af en ekskluderet samfundsgruppe indenfor egne rammer. Værestedet Muhabet skaber et frirum, hvor stigmaet ikke er i fokus, og hvor der skabes gunstige muligheder for en afstigmatisering af gæsternes stigma.

Samtidig arbejder sociale entreprenørskaber ud fra det formål at skabe en social effekt for de mennesker, der er involveret i det. Dette lykkedes for Muhabet, da deres gæster er blevet

inkluderet i et socialt fællesskab, som de ikke var blevet i det offentlige rum. Det er lykkedes Muhabet at skabe en øget livskvalitet og social effekt for de tilbagevendende gæster, hvor gæsterne bliver glattere af at komme i Muhabet samt, at der sker færre indlæggelser af gæsterne (Bilag 5:56; Bilag 2:41). Målet er altså ikke en samfundsintegration, som det er i velfærdsstaten. Dette går vi ud fra er en generel tendens for de sociale entreprenørskaber, som beskæftiger sig med socialt udsatte grupper, der oplever en eksklusion fra samfundets øvrige borgere. På baggrund af vores projekt, kunne det være interessant at undersøge, om det befinder sig ligeledes i andre sociale entreprenørskaber, der har inklusion af deres brugere som fokus. Idet konklusionen er baseret på vores observationer samt vores fortolkning af de frivilliges udlægning af gæsternes oplevelser, ville det også være yderst relevant at undersøge gæsternes egen opfattelse af omfanget af stigmatisering på baggrund af både det slægtsbetingede og det karaktermæssig stigma i det offentlige rum og indenfor det sociale entreprenørskab. Dette er relevant for at opnå deres opfattelse af, om der sker en afstigmatisering i Muhabet eller ej, og dermed kunne sammenholde dette med omfanget af stigmatisering i det offentlige rum.

Som sagt, omfatter afstigmatiseringen ikke hele samfundet men eksisterer kun indenfor det sociale entreprenørskab. Selvom der sker en høj grad af afstigmatisering af brugerne i et socialt entreprenørskab, påvirker dette ikke samfundets syn på den udsatte gruppe i en afstigmatiserende retning. Den begrænsede sociale omgang med mennesker udenfor det sociale entreprenørskab og den lave grad af udadrettet arbejde gør (Bilag 5:55), at brugerne ikke inkluderes i et fællesskab med resten af samfundsbefolkningen men kun i et fællesskab med personer, der deler samme stigma.

Altså kan et socialt entreprenørskab, som er skabt for en socialt udsat og ekskluderet gruppe af mennesker, være med til yderligere at ekskludere denne gruppe, fordi synliggørelsen af stigmaet øges udadtil. Dermed menes, at grupperingen af personer med det samme stigma, resulterer i, at afvigelsen fra majoriteten yderligere synliggøres som f.eks. personer med autisme, der arbejder hos Specialisterne, hjemløse, der sælger Hus Forbi, eller i vores tilfælde etniske minoriteter, som anvender værestedet Muhabet. Dette er dog ikke ensbetydende med, at de bliver mere stigmatiserede. Men da de benytter et socialt entreprenørskab, der er henvendt til en bestemt stigmakategori og/eller socialt udsat og ekskluderet gruppe, knytter man som udenforstående nogle bestemte holdninger og forventninger til de enkelte individer på baggrund af kategorien, de er del af, samt deres anvendelse af det sociale entreprenørskab,

selvom disse fordomme ikke nødvendigvis er korrekte og passer på alle under denne kategori (Goffman, 2009:46-47).

Gennem skabelsen af social værdi og inklusion i et socialt entreprenørskab, kan der også ske en segregation, hvilket i politisk øjemed er en negativ ting. Men i tilfældet med en udsat og ekskluderet gruppe, kan segregation vise sig som en nødvendighed for, at inklusion i det hele taget kan finde sted. Inklusion ses hermed ikke som en samfundsmæssig inklusion men en menneskelig inklusion, der skaber social værdi og øget livskvalitet for det enkelte individ.

Den politiske dagsorden fokuserer på integration i samfundet omhandlende alle samfundsgrupper, men retter samtidig et særligt fokus mod ekskluderede gruppers manglende inklusion. Generelt set, har danskerne fået bedre levekår, men forskellen mellem majoriteten og de ekskluderede grupper er samtidig blevet større. Der er altså blevet færre ekskluderede individer i samfundet, men for dem, der er ekskluderet, er eksklusionen blevet mere omfattende og omhandler flere forskellige områder (Larsen, 2010:29-30). Der fokuseres dermed på at få disse grupper integreret i samfundet primært via arbejdsmarkedet i stedet for at fokusere på, hvad der skaber værdi, og hvad der er godt for det enkelte individ. Vi har igennem vores forespørgsler fundet frem til nye problematikker omhandlende etniske minoriteters besvær med at assimilere til majoritetskulturen, når de befinder sig i en socialt udsat og ekskluderet gruppe (Bilag 4:53). Dermed kan det undersøges, om etniske minoriteter har svært ved at indgå i de fællesskaber, der tilbydes af sociale entreprenørskaber, der findes i Danmark og derfor primært appellerer til den danske kultur. Derudover om etniske minoriteter udstødes fra den stigmakategori, de deler med etniske danskere, fordi de har en anden etnicitet end majoriteten, og derfor ikke opnår samme grad af afstigmatisering af deres stigma.

For nogle svært ekskluderede grupper er løsningen dermed ikke at indgå i en samfundsmæssig integration, men derimod ved hjælp af et socialt entreprenørskab at lade sig segregere fra samfundet for dermed at indgå i et mindre fællesskab, hvor samfundets stigmatiserende syn mindskes. Segregation kan dermed fungere som et positivt middel for at opnå en social effekt for individerne i socialt udsatte og ekskluderede grupper.

I et velfærdssamfund med store finansieringsproblemer, er det godt, at der findes sociale entreprenørskaber, der kan gå ind og varetage socialt udsatte og ekskluderede gruppers interesser og se på individets behov frem for at have fokus på samfundets behov samt besparelser. Vi skrev i vores indledning, at et socialt entreprenørskab arbejder på områder,

hvor velfærdsstaten ikke rækker, hvilket også har været tilfældet for vores casestudie. Størstedelen af socialt udsatte og ekskluderede grupper i samfundet, har ikke et stort fokus i det socialpolitiske system (Larsen, 2010:28-29). Dog anerkendes behovet for hjælp via andre midler end dem, som velfærdsstaten udbyder i form af socialt entreprenørskab (Larsen, 2010:25). Dette mangler dog stadig at komme på den politiske dagsorden, og det er derfor stadigvæk svært for sociale entreprenørskaber at vinde fodfæste på markedet og skabe social effekt (Johansen et. al., 2010:4).

Hvis vi skulle foretage en videre analyse af vores problemstilling, kunne det være interessant at undersøge, om en gruppe af socialt udsatte og ekskluderede individer efter en årrække med segregation gennem socialt entreprenørskab, ville have opnået så høj en individuel social effekt, at de ville kunne blive inkluderet i samfundet på lige vilkår med normalen? Ser man det fra samfundets synspunkt, ville det derfor være interessant at se, om et socialt entreprenørskab og en kortvarig segregation kan være med til at bidrage til inklusionen af grupper, der ellers ikke ville være blevet inkluderet i samfundet.

6. LITTERATURLISTE

Bøger:

Andersen, Heine og Kaspersen, Lars Bo (2007): *Klassisk og moderne samfundsteori*, 4. Udgave, 4. Oplag, Hans Reitzels Forlag

Goffman, Erving (2009): *Stigma – Om afvigerens sociale identitet*, Jacobsen, Michael Hviid og Kristiansen, Søren (red.) 2. Udgave, 1. Oplag, Samfundslitteratur

Jacobsen, Michael Hviid, Carleheden, Mikael og Kristiansen, Søren (2010): *Tradition og fornyelse – En problemorienteret teoriehistorie for sociologien*, 2. Udgave, 2. Oplag, Aalborg Universitetsforlag

Jacobsen, Michael Hviid og Kristiansen, Søren (2002): *Erving Goffman – Sociologien om det elementære livs former*, Hans Reitzels forlag

Olsen, Poul Bitsch og Pedersen, Kaare (2009): *Problemorienteret Projektarbejde – en værktøjsbog*, 3. udgave, 5. oplag, Roskilde Universitetsforlag.

Rådet for socialt udsatte (2010): *Udsat for forståelse* (Larsen, Jørgen Elm: *Forståelser af begrebet social udsathed*), 1. udgave, 3. oplag, Silkeborg Bogtryk

Publikationer:

Andersen, Linda Lundgaard, Hulgård, Lars og Bisballe, Lise (2008): *CSE årsrapport 2008: Socialt entreprenørskab – et aktuelt signalement*. Center for socialt entreprenørskab, Roskilde Universitetscenter

Andersen, Marie og Malmborg, Esther (2008): *Muhabet – en oase i byen: En erfaringsopsamling og beskrivelse af værestedet Muhabet*. SPUK

Billekop, Sofie (2010): *Undersøgelse af frivillige sociale foreninger*. Frivilligrådet

Bredahl Jacobsen, C., Max Martin, H., Lindgaard Andersen, S., Nøhr Christensen, R., Bengtsson, S. (2010): *Stigma og psykiske lidelser - som det opleves og opfattes af mennesker med psykiske lidelser og borgere i Danmark*. Danske Regioner

Denzin, Norman K. Og Lincoln, Yvonna S. Eds (2011): *The Sage Handbook of Qualitative Research* (Flyvbjerg, Bent - *Case Study*), 4th Edition, Thousand Oaks, CA: Sage, Chapter 17, pp. 301-316

Johanson, Lars Jannick, Skovgaard, Anne Kjær, Hyllegaard, Morten, Bendtson, Anne Sofie, Kararup Janus, Aagaard, Sune (2010): *Velfærdens iværksættere: En dansk strategi for socialt iværksætteri*. Mandag morgen

Sofie Gehlert Goth
Louise Frost Grønbech
Line Kristensen

Sociologi & kulturanalyse
1. Semesterprojekt, gruppe 17
Afstigmatisering i et socialt entreprenørskab

22/12-11

Lai, Y. M., Hong, C. P. H. og Chee, C. Y. I (2001) *Stigma of Mental Illness*, Singapore Medical Journal, Volume 42, Issue 3, s. 111-114

<http://www.sma.org.sg/smj/smjmainpges/4203main.html>, d. 8/12 2011 kl. 19.34

Lund, Carsten, Ramsgaard, Anne C., Esdahl, Marianne, Gibson, Paul, Abrahamsen, Susanne, Campau, Chris, Buck, Peder, Gottlieb, Annemarie, Grønvall, Birgitte, Rygaard, Jeanette, Sahraoui, Sid A., Skjøth, Mary (2007): *Fagligt responsum om tværkulturel psykiatri og traumatiserede flygtninge*, Region midtjylland

Matthiessen, Lasse (2007): *Et nyt integrationsparadigme?- to casestudier af integration, segregation og integrationsstrategier i Berlin og Malmø set i et empowermentsperspektiv*, Speciale ved Socialvidenskab, Roskilde Universitetscenter

Ministeriet for flygtninge, indvandrere og integration(2005): *En ny chance til alle - regeringens integrationsplan*. Regeringen

Skovgaard, Anne Kjær og Hyllegaard, Morten (2010): *Udsatte grupper er en overset ressource: Rekruttering*. Mandag morgen

Internetsider:

Muhabets vedtægter(2010) – Elvekjær, Per, Thomsen, Peter Ambs, Bech Tove, Larsen, Christian W., Poulsen, Lise, Hjulmand, Louise, Bisballe, Lise og Ankerstjerne, Lise:

<http://www.muhabet.dk/tekster/Vedt%20E6gter%20for%20den%20selvejende%20institution%20Muhabet%202010.pdf>, d.12/12-11 kl.09.33

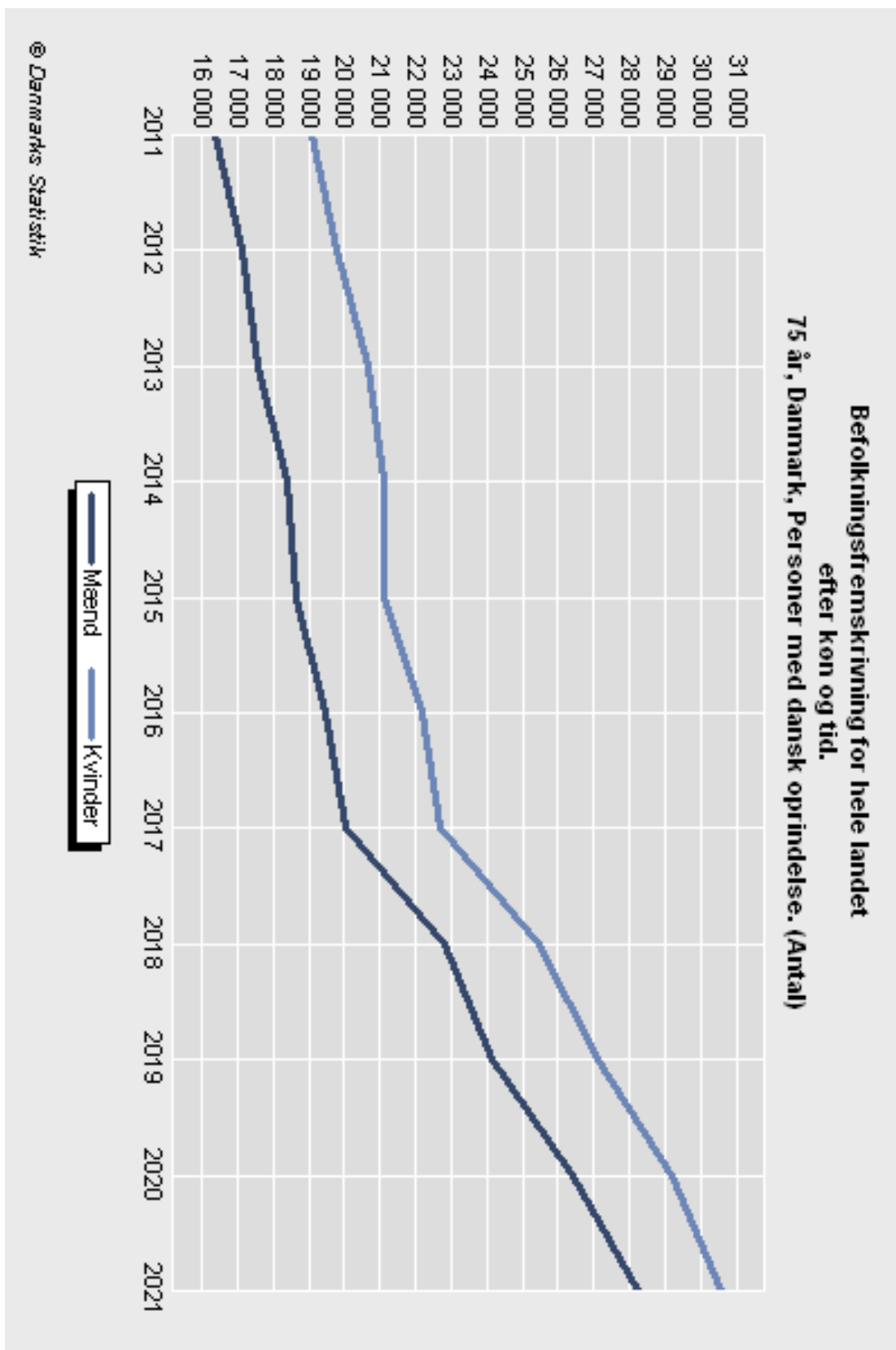
Projekt afstigmatisering af psykiske sygdomme - Komiteen for Sundhedsoplysning:

www.afstigmatisering.dk , d. 15/12-11 kl. 15.19

Socialt udsatte grupper – CASA – Center for Alternative Samfundsanalyse:

<http://www.casa-analyse.dk/default.asp?Action=Details&Item=441>, d.15/12-11 kl.15.54

7.1. Bilag 1: Befolkningsfremskrivning

7.2. Bilag 2: Forespørgsel af Najib, Muhabets ophavsmand

Najib lægger stor vægt på det gratis måltid i Muhabet, da han ser dette som en meget vigtig del for at forbedre gæsternes hverdag. Han fortæller, at gæsterne selv har sagt til ham, at de føler, at de kan overskue mere i hverdagen, når de har fået et varmt måltid mad; noget som de ellers ikke selv ville have overskud til at lave eller råd til at købe. En anden vigtig faktor omkring maden er, at det er med til at give gæsterne en fast rutine og noget selskab i hverdagen; noget som er vigtigt for dem med psykiske lidelser, hvor hverdagen helst skal være forudsigelig.

Idet, at Muhabet er et gæst/værts bud og ikke patient/behandler forhold, giver det gæsterne mulighed for selv at kunne tage initiativ til at ville hjælpe, som hvis man hjalp en ven. Men dette er ikke noget Muhabet selv spørger om eller lægger op til, at gæsterne skal, som det ligger i gæstebuddets norm. Derfor holder Muhabets ansatte eller frivillige heller ingen kontrol med, om gæsterne hjælper til eller ej. De skal selv have lyst og overskud til det, og selvom de det ene øjeblik siger, at de vil hjælpe med opvasken efter maden, kan det ofte ske, at når man skal til at begynde på opgaven, så kan gæsten/den psykisk syge ikke overskue det alligevel og bakker ud – de har det hele i munden. Dette er der ingen der ser skævt på, da Muhabet ikke ønsker at stille krav til gæsterne, ligesom man heller ikke ville forlange af sin gæst derhjemme, at de skulle hjælpe med at tage opvasken. Da der ikke er nogen klare grænser mellem at være frivillig og gæst, kan det nogen gange være svært for gæsterne at finde sin rolle. Nogle af gæsterne betragter sig selv som frivillige, og kan derfor ikke forstå hvorfor de ikke også skal have et skab til personlige egen dele, da de også hjælper til i Muhabet.

Den specielle metode som Muhabet opererer med, kommer ud fra et ønske om at ville gøre noget anderledes, noget som ingen andre har gjort.

Najib og hans kone arbejdede begge som tolke for det offentlige, så de så et stort behov for et værested for psykisk syge indvandre og flygtninge. Det skulle være et sted som kunne rumme det menneskelige, være naturligt og uden rammer.

Gæsterne har fortalt ham og andre frivillige, at efter de er begyndt i Muhabet, kan de overskue mere og bliver derfor heller ikke indlagt så ofte. Derudover har nogle sygehuse også rapporteret, at der er færre indlæggelser efter, at Muhabet er kommet til. Dette mener Najib kan skyldes flere forskellige faktorer og nævner her f.eks., at de bedre kan komme igennem en svær nat hvor de evt. er bange eller føler sig alene, når de ved, at kl. 12 åbner Muhabet, og så

skal de ikke være alene mere. Den faste rutine giver dem dermed et holdepunkt ifølge Najib. Derefter fortæller han, at hvis gæsterne ikke var i Muhabet, så ville de gå rundt andre steder, de ville kunne finde på at chikanere andre mennesker på gaden ved f.eks. at stå ude foran Føtex, på hovedbanegården eller gå rundt i gaderne og evt. optrappe en konflikt bare for at blive hentet af politiet og derefter blive indlagt, dette gør de for ikke at skulle være alene. Muhabet er dermed med til at forebygge disse konflikter.

Najib fortæller tilmed, at Muhabet har været så stor en succes, at de har åbnet en afdeling i Århus i 2010, og afdelinger i både Odense og Aalborg er undervejs, fordi der er det her store behov for stedet som Muhabet.

7.3 **Bilag 3: Spørgsmål til forespørgsler**

Hverdagen i Muhabet:

- Vil du fortælle lidt om din hverdag her og hvordan du ser på de mennesker, der bruger stedet?
- Kan du sige lidt om hvilke muligheder, du mener, de mennesker, der bruger stedet har for at opbygge en "normal" tilværelse? (Har du tænkt over, om jeres frivillige arbejde i værestedet er med til at inkludere gæsterne i et fællesskab? Hvordan?)
- Hvad får gæsterne ud af at komme i Muhabet?

De frivilliges rolle:

- Er der forskel på din tilgang til mennesker, der er synligt anderledes, når du er frivillig, og når du ikke er?
- Har din tilgang til synligt anderledes mennesker ændret sig efter, at du er begyndt at arbejde som frivillig?
- Er det din opfattelse, at gæsterne tænker over, hvad andre uden for Muhabet tænker om dem? Føler de sig anderledes?
- Føler du som frivillig i Muhabet, at du er udenfor "normalen" i Muhabets fællesskab? (er du f.eks. dansker, at du ikke har en psykisk sygdom, s. 15 i Stigma)

Samfund i samfundet:

- Gør Muhabet noget for at inddrage gæsterne i det danske samfund i andre sammenhænge, end hvad der foregår her i værestedet? Hvad?
- Hvordan ser du på det store fokus, der lægges på gæsternes etniske oprindelse, og hvad tror du, det gør for gæsterne? (f.eks. etnisk musik, mad) --> Bliver Muhabet "et samfund i samfundet"?
- Ser du det ske? Bliver gæsterne inkluderet/en del af et fællesskab? Kan du forklare, hvad det er for et fællesskab?
- Har du en fornemmelse af, hvordan gæsternes sociale kontakter uden for Muhabet er, når de først kommer i Muhabet, og når de er kommet der i en tid? (Tror du, at gæsterne fravælger social kontakt uden for Muhabet? Altså at deres primære sociale kontakt findes i Muhabet?)

- Tror du som frivillig, at gæsterne i Muhabet, selv fravælger andre sociale relationer, fordi de kan se sig selv i de andre gæster i Muhabet? (de er alle ekskluderet fra det danske samfund, og der opstår så et fællesskab mellem dem)
- (Hvordan er gæsternes forudsætninger for at indgå i andre sociale sammenhænge i det danske samfund efter en tid i Muhabet?)

Stigmatisering:

- Viser gæsterne nogle tegn på, at de ikke føler sig accepterede i det danske samfund? --> de er stigmatiserede når de kommer til Muhabet
- Er der en sammenhæng mellem graden af stigmatisering/Er der en sammenhæng mellem hvor lang tid, gæsterne er kommet i Muhabet og hjælpsomheden med Muhabets gøremål hos gæsterne? (ændrer adfærd)

7.4. **Bilag 4: Forespørgsel af respondent 1**

Respondent 1¹: Noget kan man huske forkert og noget har vi forskellige mening om, og så er jeg i øvrigt frivillig, så jeg taler ikke på firmaets vegne – for så skal det være nogle af de ansatte, de har jo selvfølgelig pligt til at udtale sig i overensstemmelse med hvad der bliver aftalt på deres personalemøder os sådan, men jeg er frivillig, så i skal ikke regne med hvad jeg siger, men bort set fra det så vil jeg gerne.

Interviewer²: *Hvad er dit navn og hvor gammel er du?*

Respondent 1: Jeg hedder Robert... Rifby og jeg er 70.

I: *Hvor lang tid har du arbejdet her som frivillig?*

R: Jamen jeg tror 4 år, måske 5 men jeg ved ikke om den overhovedet har været her i fem... 4-5 år eller så'n noget ik'.

I: *Hvorfor begyndte du at arbejde som frivillig her i Muhabet?*

R: Det kan man svare på på to niveauer: i den store sammenhæng er det en problematik jeg altid har beskæftiget mig med, men mere konkret så flyttede jeg fra provinsen til København i den... præcis det arbejde jeg lavede der hvor jeg boede, det kunne jeg jo så ikke fortsætte med, så tænkte jeg hvor kommer... jeg hurtigst og nemmest i gang med noget der er nærmest en fortsættelse, samtidig så var det... på det tidspunkt at jeg... stort set gik på pension... såh jeg var ikke ude og søge en almindelig fuldtidsstilling, for at skaffe mig et forsørgelsesgrundlag, så derfor gik jeg herved og sagde, at jeg ville gerne være her og jeg vil komme en dag om ugen, så kan jeg lave en hel masse andre ting også. Så første fordi jeg... nu har jeg min frihed og nu kan jeg gøre hvad jeg vil. Så vil jeg mange ting, men også for lig'som at trække nogle andre ting ind i denne her sammenhæng ik'... så jeg startede med at sige jeg komme en dag om ugen og det har jeg gjort.

I: *Kan du fortælle lidt om hverdagen her, og hvordan du ser på menneskerne der bruger steder her? Og din tilgang til dem?*

R: Det kan jeg forstået på den måde, at øh... når jeg siger jeg har været her i 4 år eller sådan noget, så var der faktisk forskel på hvordan det var da jeg startede her og hvordan her er nu. Det startede jo nærmest, hvis jeg skal sige det sådan nogenlunde, at jeg kendte dem der kom her og øh... i hvert fald kende jeg dem der kom den dag hvor jeg også kom der – der ligger sådan lidt fast i mange år... ej sludder i mange år, men i nogle år var det om onsdagen nu har

---

¹ Respondent skrives efterfølgende med et R

² Interviewer skrives efterfølgende med et I

jeg så af forskellige grunde rykket det til mandagen. Men i begyndelsen synes jeg ,at jeg kendte dem alle sammen og var på vej med dem og sådan noget. Nu kommer der simpelthen så mange, at det... altså det kan jeg ikke. Der er for mange... Jeg synes der er for mange, men jeg synes også der er for mange til, at man kan kende dem og jeg synes også der er for mange i lokalet... Altså jeg synes det summer og sådan noget ik'... Så jeg har mest.. relationer.. med dem, som har kommet her det samme antal år som jeg, som jeg lig'som lærte at kende og kom tæt ind på for nogle år siden, da vi var færre, da det var nemmere... og have med at gøre ik' simpelthen. Så derfor her jeg tættere relationer til nogen, og der er nogen hvor jeg har gør sådan (vifter hånden væk)... Men hvis jeg ser dem ude i Føtex ude i Brønshøj så vil jeg selvfølgelig godt sige hej til nogle af dem jeg ikke, fordi så kan man nemlig alligevel så'n... Nåh ja, så kender man ansigter såh, men der er så andre jeg taler med... og hvor jeg er så heldig så alle dem jeg har haft noget med at gøre eller har skulle, villet noget med, de kan så meget dansk at vi kan kommunikere nogenlunde... nogenlunde uhindret ik', men jeg kan jo hverken arabisk eller tyrkisk eller nogen af de andre.. fremmed.. sprog, som ellers er på dagsordenen her... såh... jeg må klarer mig med dansk og så er der nogle få der har været identiske (... (4.10))³ herover.

I: *Kan du sige lidt om hvilke muligheder, som du mener at disse mennesker, som bruger stedet her, har for at opbygge en "normal" tilværelse?*

R: Nej... , det kan jeg ikke, fordi de er så forskellige, såh nogle af dem har fået en førtidspension og er... psykisk så skrøbelige eller, eller... ressourcetsvage, så for dem er projektet slet ikke at komme ud, øh, eller det du bruger ordet "normal"... ik'? Øh... For andre da vil det måske være jobs... flexjob eller job med det offentlig med tilskud eller sådan noget. Der er jo folk der har arbejde her, sådan i hvert fald i perioder af gangen ik'. Og det der står her i grundlagt, at det er for psykisk syge flygtninge og indvandrere, såh er der jo ikke nogen der skal bevise at de er psykisk syge, man skal ikke møde op med en diagnose, man bliver ikke visiteret.. øh.. der er måske nogle som vi.. overhovedet ikke er psykisk syge, men måske øh... er trætte eller mangler et netværk eller der kan være mange grunde til at komme her. Det kan også være rart at et sted hen hvor man får et gratis måltid mad. Såh... Helt enkelt, helt banalt bare gå hen for at spare penge og få et måltid mad hver dag.. Altså der er mange forskellige

---

³ Dette indikerer, at lydfilen ikke var tilstrækkelig til at vi kunne hører hvad respondenterne sagde. Tallet viser den præcise tid på lydfilen.

grunde for at komme her og derfor har vi både forskellig alder og køn, forskellige visioner og fremtidsudsigter ik'.

I: Hvad får gæsterne får ud af at komme her?

Jamen, de får noget mad. De får noget relationært enten med hinanden eller med nogle af de mennesker der går her. Men der er faktisk også mange der får en praktisk hjælp her, hvis de har.. altså.. i forbindelse med myndighederne af forskellig karakter, nogle får direkte oversat skriftlige henvendelser... i nogle tilfælde der handler det om for dem at henvende sig til myndighederne – skattevæsnet, social kontoret, de til optagelse... Øh... Jeg har været med hos flere hvor jeg er med derop som bisidder, for at støtte dem gennem (... (6.30)) og sådan noget. Der kan være en sproglig barriere, der kan være også.. simpelthen at have hånd på sig selv fordi nogle mennesker kommer måske fra en helt anden kultur hvor man jo ikke, er så skide tryk ved at gå op til myndighederne, nogle har måske heller ikke helt ren mel i posen, nogle er her måske illegalt... ik'? Og nogle de småtuder måske også... der kan være så meget.. Øh, hvor det kan være rart., at have en anden med derop... Såh, der er jo også nogen der bare får almindelig lektiehjælp fordi de går på sprogskole ik', altså nogle af de voksne... Jeg har ikke taget mig af børn og unge, det har jeg lavet så meget af i mit liv så det gider jeg ikke... mit fagområde er også at undervise voksne... såh øh...

I: Er der forskel på dit syn på disse mennesker anderledes når du er her som frivillig end når du er privat?

Nej.. det tror jeg.. næ, altså i princippet så er dem der er her de er jo gæster, det er den betegnelse man gerne vil ha', bruger om dem. Så man kan sige de er ik'.. nej, de er gæster, de er tilfældige gæster.. Så i virkeligheden kunne det lige så godt være at jeg var gået på en cafe et andet sted og faldt i snak med eller ladet være med at falde i snak med nogen... Øh, nogle af dem synes at de påfaldende at nogle af dem har tvangsfjernet børn derhjemme og den almindelig menneskelig omgang... men selvfølgelig der er nogle man har set en gang om ugen i 3-4 år.. argh, så er det klart, så har man en anden relation til dem ik'. Vi/ de er jo forskellige... Jeg har så mange forskellige uddannelser, at jeg vil meget nødtigt sige jeg har samme tilgang til det som en der ikke har en uddannelse, så var det min egen faglighed jeg... vurderede meget lavt – og det vil jeg ikke, at jeg ikke har min faglighed i orden, for da jeg har mange forskellige fagligheder, har jeg da forhåbentlig en kvalificeret tilgang til det herinde ik'.

I: *Er det din opfattelse, at gæster tænker over, hvordan andre uden for Muhabet tænker om dem?*

R: Det har jeg ingen anelse om.. det.. det ville nærme sig noget terapeutisk, at snakke med dem om hvordan andre folk ser på dem og hvordan de og så videre, eller om de er generte for at gå ind her og at de tror at nogen udpeger bla, bla, bla. Det har jeg aldrig gået ind på. Det, det... det kan jeg ikke sige.

I: *Føler du som frivillig i Muhabet, at du er uden for "normalen" når du er her?*

R: Hvad for en normal?

I: *Sådan i forhold til gæsterne som er her?*

R: Nårh..., i forhold til gæsterne. Nej.. det er, det er.. der er jo ikke skarpe grænser, der simpelthen også nogle der kommer her og synes de er frivillige, som i virkeligheden er.. nærmest er.. gæster, altså, der er nogen.. nogen flydende overgange. Der vil være folk som har set mig mange gange, som ikke ved om jeg kommer her af den ene eller den anden grund. Vi har jo ikke skilte. Jeg er vant til at arbejde i psykiatrien, altså den alvorlige tunge psykiatri.. Jeg er blandt andet uddannet... til det (... (10.35)). Det er jo sådan når man skåret den måde, når man kommer ind på en lukket psykiatrisk afdeling, så kan man i princippet heller ikke se hvem der er patienter og hvem der er personale med mindre de har noget på eller der går et stykke tid og nogen opfører sig på en sådan måde, eller rasler med nøglerne eller sådan noget. For det er det samme her, man kan ikke sådan, se det... ikke sådan.

I: *Har du oplevet at Muhabet gør noget for, at inddrage gæsterne i det danske samfund?*

Jaah, jaah... Det har jeg ikke selv været med til så meget, men der har jo været nogle tværgående engagementer i Odense på et tidspunkt.. sådan noget frivillighedens dag.. eller.. jeg kan sgu ikke lige huske hvad det hedder.. hvor man møder forskellige organisationer.. Jeg har selv været med en gang.. noget velgørende noget, psykiatri dage eller sådan noget. Nogle andre som også har mødt op med en bod og så videre, hvor der også har været nogle af brugerne her med. Såh, altså det udadvendte arbejde her er ikke stort, for der er ikke sådan noget med at det her sted spiller fodbold mod et andet.. Altså der er ikke sådan noget på den måde, det er der ikke.. Det, det.. Hvad skal man sige, det er ikke den.. den primære er at de slapper af og de er her, og de kan være i fred og der ikke er nogen... altså, de skal ikke gøre sig fortjent til hverken deres øh pension eller deres dagpenge eller noget andet, ved at møde op her, der stilles ikke krav til nogen om noget. De kan komme her, de kan lave noget eller lade

være, da kan deltage eller lade være. Det er fuldstændigt frivilligt, der er ikke langt noget pres på dem af nogen som helst art... Det eneste er måske, at snakke med nogen en gang i mellem hvis der er nogle praktikanter eller sådan nogen, med samme ærinde som jer, så kan det godt være nogen af dem bliver sagt, bliver bedt om at prøve at snakke med... nogen af dem, om hvem man ved, det kan de godt.. det vil de gerne.

I: det fokus som er på gæsternes etniske oprindelse – i forhold til musikken og maden?

Argh... nu er vi nok måske ude i noget sprogligt, lad os først og fremmest sige kulturelle i stedet for etniske... og lad os derefter sige i hvert fald ikke på den enkeltes men på den mellemøstlige, muslimske kultur vil have en overvægt her, men ikke sikkert at de er muslimer og de behøver heller ikke være fra mellemøsten, der kommer faktisk også folk fra Afrika og der har været nogen fra syd Italien og.. og fra det tidligere Jugoslavien er der også flygtninge og indvandrere og så'n noget. Så det er meget bredt og der er, det har jeg i hvert fald somme tider haft nogle diskussioner eller samtaler med Najib om, at der vil være meget, meget lidt for eksempel i det rummelige, i miljøet som referer til noget bestemt. Der er ikke plakater fra Marokko eller nogle afrikanske ting eller sådan noget... altså, det er, hvad skal man sige.. det er så generelt og anonymt som muligt.. Så i virkeligheden kan hvem som helst finde sig til rette her, der kommer faktisk også nogen... som hverken er mørkhåret eller mellemøstlige eller noget andet, så på den måde synes jeg ikke at der, hvad skal jeg sige, bliver fokuseret på det. Men der er fokuseret på at det her skal også kunne rumme folk som for eksempel er muslimer, der skal være nogenlunde sikker på det de får serveret det er okay i forhold til deres spiseregler og sådan noget ik'. Men om de er muslimer eller ikke, om de er shi'a eller sunni, eller om der er to forskellige slags folk fra Jugoslavien, som måske dernede har gået og diskuteret og så videre, det bliver der sådan set ikke lagt vægt på - det er det jeg mener med det

I: Hvad tror du, så det gør for gæsterne at der er denne her rummelighed?

Jeg tror først og fremmest, såh.. føler nogle af dem sig hjemme, fordi det forgår på en anden måde end andre steder, nogen af dem føler sig hjemme fordi de hører deres eget sprog eller de lugter noget af deres egen mad eller... altså ind i mellem rammer musikken dem og så kan der gå lang tid hvor det er noget andet musik og sådan noget ik'. Jeg tror de føler sig hjemme fordi der somme tider er noget der er inde og rører ved noget følelsesmæssigt eller noget erindringsmæssigt eller et eller andet, som måske ikke bliver aktiveret så meget i... i det offentlige samfund (... (17.30)) så der sådan noget, der er en lidt anden omgangsform og de

bliver respekteret i forhold til nogle lidt andre måder... end ellers. Så er der selvfølgelig også det, at der er ikke noget med penge, man skal ikke betale for noget, der er ingen afregning... man er, altså, en gæst – i den der traditionelle gæstefacon som man har mange andre steder end vi ellers har så'n i et kapitalistisk vestligt samfund ik'. Man er ligesom ude i en... jah... (...(18.10))

I: Har du en fornemmelse af hvordan gæsternes sociale kontakt er uden for Muhabet i forhold til når de kommer her og når de har været her i et stykke tid?

Jeg kan ikke sige om der er nogen der er ude i en eller anden udvikling, som gør at det ville have en eller andet terapeutisk værdi at komme her, og efter et årstid så blomster de op bla bla bla. Nej, sådan noget kan jeg ikke... det kan jeg ikke... sige jeg har noget indtryk af. De fleste af dem jeg kender og har noget med at gøre... har i løbet af de 4 år jeg har kendt dem været de samme hele tiden. De har det her fristed og havde måske trives dårligere hvis det ikke havde været her... Men at sige at det afstedkommer en grundlæggende ændring, det er forkert. Der foretages ikke behandlinger her og der er ikke nogen terapeutiske forløb.. og hvis nogen af dem får en god periode eller blive lidt glade ved at være her så er det fint og efter tre kvart år vil de måske ryger ned i et sort hul igen og blive indlagt... Såh, det er.. målingen på om det her er en (...(19.30)) Det er ikke den... Det er en anden.

I: Har du nogen fornemmelse for om de så eventuelt fravælger andre sociale relationer fordi de kommer her på Muhabet?

Mh.. Jeg tror rækkefølgen er omvendt – jeg tror de for længst har fravalgt en masse relationer og er glade for der pludselig er sådan et sted her, hvor de kan få nogen relationer. Øh... og så er det svært at sige om det så.. tilfredsstillende deres behov for relationer og derfor opsøger det ikke nogen andre, det ville de måske have gjort hvis ikke.. Ja, det kan man ikke... det, det.. Det er meget svært at sige – det kan man ikke rigtig sige noget om. Men der kommer nogen her, dem kunne i måske tale med om, det skal jeg ikke kunne sige. Der kommer jo nogen brugere her som kun kommer her fordi de bliver fulgt herhen af en medarbejder ved for eksempel distriktspsykiatrien hvor de er tilknyttet og som har set at der er et sted herinde de burde kende og lad mig følge dig derind.. et par gange og sådan noget... Og nogle af dem som får skabt øh.. nogle relationer efterhånden og så måske vil lærer at gå herind alene uden den medarbejder der introducerede stedet i første række, det ved jeg ikke, men hvis det sker for nogle af dem, så kan man sige: det er da fint. Så vil der være sket noget ik'. Jeg har selv arbejdet i psykiatrien i (... (21.40)) og har af og til når jeg har været ude så er der altid mange

etniske minoriteter indlagt på den lukkede psykiatriske afdelinger. Jeg har mødt nogen, en stor overvægt af dem faktisk i forhold til deres andel, der har jeg så prøvet nogle gange... at introducerer dem for om de ikke skal prøve at gå derhen.. om det har ført til noget... det ved jeg ikke. Det kan jeg ikke... Der foregår ikke noget i registrering eller noget på den måde og sådan noget. Men jeg ved, at når det er ramadan... det er jo muslimernes .. juleperiode, hvor de gerne vil have noget julemad.. øh.. og, og nogle forskellige andre ting. Der taget Muhabet ud på de lukkede afdelinger og aflevere sådan en julepakke med nogle.. og det er så helt specielt, så er der jo, nu siger jeg bare et eller andet, dadler og figner og sådan nogen.. øh.. noget som de er glade for at få, som man ikke får på de almindelige psykiatriske afdelinger ik' og så får de ligesom noget udefra og det tror jeg nok har stor betydning for de mennesker... der sidder de derinde og de får jo ikke gjort meget ude af deres kæmpestore helligdag når de er lukket inde på de psykiatriske afdelinger.. det, det, det kan man jo ikke gøre på en sådan, de er jo spredt, hvis du nu havde deres egen afdelinger.. Det er der andre grunde til at det måske ikke var så godt ik', men hvis de havde det, så kunne de blive serviceret med noget som måske kunne åbne op for øh.. Det er en lang diskussion.. om de skal have egne plejehjem og om de skal have egne psykiatriske afdelinger, om de skal have egne skoler.. Det er en lang en ik', og den kan man selvfølgelig også sige, den kontekst det her indgår i det er altså den der, at der må gerne være noget til for dem og selvfølgelig burde de i princippet gå til de værestedet der er lige i de boligområdet hvor de bor... altså (...[24.00]) der er mange som tager rigtig langt for at kommer herind selvom de bor helt nede syd for Roskilde eller sådan noget.. De tager gerne her til for at være her.. Der er også nogen der ikke vil.. Det er det, man kan ikke rigtig generaliserer.. Det udfylder, det kan i jo selv se et meget stort behov for der er ekstremt fyldt op her hele tiden ik'. Det er et behov, ellers så var de her jo ikke – så enkelt er det.

I: Viser gæsterne nogen tegn på at de at de ikke føler sig accepteret i samfundet?

Nej.. Det kan jeg ikke, det har jeg ikke gjort mig nogle erfaringer med.. det synes jeg ikke, altså der er nogen her som har... hvordan skal jeg... i al almindelighed som måske.. har nogle sociale fobier, eller har været udsat for ting de tolker som racistiske , eller er xenofobiske øh bla bla bla. Det vil der selvfølgelig være nogle her der synes de har været ude for. Det kan være relevant eller det kan være irrelevant. Men da vi jo ikke går ind i nogen form for terapi eller noget andet. Der er kun en enkelt som jeg har hjulpet af og til med alle mulige klager han havde over politiet og socialkontoret. Han følte sig dårligt behandlet og det var små racistisk, men han var samtidig... Altså helt konkret reguleret paranoid såh, havde det ikke været det,

havde det sgu været noget andet. Ligesom mange andre som er psykisk syge (... (26.00)). Jeg vil sige, at jeg har... en af dem.. stødt på at jeg synes at han blev rigtig dårligt behandlet i mange år, fordi han kommer til på det tidspunkt hvor Danmark tog konventionsfatning, og det vil sige, vi var ude, på det tidspunkt tog vi jo ud i verden og tog de allerdårligste, fordi det var vi dygtige til, og dem ville vi gerne... og han fik støtte en behandling på i forhold til, at sådan var han, han faktisk var traumatiseret af nærmest smadret... Det blev krævet, at han skulle gå på arbejde, og så var han syg, og så mistror han (... (27.00)) og så videre, det var meget traumatisk. Nu er han så omsider fået en førtidspension, men jeg synes det har taget 10 år for langt tid mindst. Så er der en anden som øh... Kom flyttende ind til København fra Hillerød kommune og det var for at (... (27.25)) altså enhver har jo lov til her i landet at flytte fra en kommune til den anden.. øh... Men så man jo også finde ud af hvor man vil bo hen og sådan noget, man kan jo ikke bare stille sig op og (banke på lyd) og sige "jeg vil gerne bo her i København, skaf mig lige en lejlighed!" sådan er det jo ikke. Men han var altså flyttet fra den nordsjællandske kommune, fordi han ville derfra, han havde været indlagt på den lukkede psykiatriske afdeling og så videre og så videre. Men nu var han så i København og havde ikke noget sted at bo og boede skiftevis hos nogle venner og hjem og var hjemløs, og det synes jeg var synd for ham, og jeg lavede et helvedes stort stykke arbejde med sociale boligmedarbejdere og gadeplansmedarbejdere.. og jeg fik faktisk Københavns kommune, de har alligevel en privilegeret liste over boliger til at forstå, at han var ikke bare en tilflytter som var (... (28.19)) sin egen kommune, det var et socialt problem. Så han fik en lejlighed... men han flyttede aldrig ind. Så der vil jeg sige, der var kommunen forholdsvis hurtige, og de var.. Det var fantastisk service egentlig, de skaffede ham en lejlighed kommunen og anvisningsret til et vist antal boliger... men øh, han var for paranoid, eller kunne han ikke lide at være alene i en lejlighed, måske vil han egentlig hellere rent faktisk sove rundt omkring hos nogle venner og så bruge sine penge til flere gange om året tager han ud og rejser og så'n.. Selvfølgelig er det billigere at være hjemløs og ikke ha' en lejlighed.. Men han blev egentlig behandlet skide godt af kommunen, og det var fantastisk. Så man kan finde eksempler på det hele, og jeg kan ikke se nogen generel tendenser til nogen bliver behandlet dårligt så'n af de grunde som man.. som man tit taler om.

I: Mangler der en rummelighed i andre psykiatriske tilbud, sammenlignet med Muhabet?

Det er jo det, der er et godt, relevant spørgsmål. Det undersøger i så, når i går ud på de nogle af de andre steder. Men det er jo klart, det er måden at gøre det på ik', og sige har der været

nogen her som så arabiske ud, eller har der været problemer her med, at der var nogen som de andre brugere ikke ville vide af øh lige efter 7-11 eller hele tiden, eller fordi de lugter mere af karry og hvidløg.. altså, det er meget, meget svært og det, jeg kender det jo fra de psykiatriske afdelinger folk der selv er skrøbelige eller svage på forskellige måder de kan tit i hvert fald vise noget af det fremmede eller foruroligende eller ukendte fra sig,, og der vil de sikkert møde rundt omkring på de andre væresteder, det vil jeg tro. Det er svært at sige.

I: Har du kendskab til at majoriteten af dem som kommer her de har været andre steder, og så er kommet her til fordi de har et tilhørsforhold her?

Nej, det ved jeg ærlig talt ikke, men jeg ved bare at, det... da Najib og hans kone startede det her for 4-5 år siden så, det var der ikke et så'n sted. Og de sagde jo at de, de virkede jo som tolke og øh så'n noget og de sagde, der var en helt klar indlysende mangel på så'n et sted. Og da jeg er meget for menneske engageret og også har trukket i det politiske minora her i byen, så kan jeg sige, at det jo ikke umiddelbart var velkommet at lave et stedet for en speciel gruppe. Så der har sku' slås noget for at få det anerkendt, men det er klart, det har opfyldt et behov. Jeg har besøgt afdelingen i Århus, og den er også velbesøgt, så der er et behov som modsiger den, hvad skal man sige, den ideologiske betragtning at de selvfølgelig bare skal blandes lige som alle andre og de skal og så videre og så videre. Det er klart det gælder måske for hovedparten af flygtninge og indvandrere og skrøbelige folk fra andre etniske minoriteter, men der vil også være nogen for hvem det ikke gælder som, som trænger til at have et sted hvor de mere hjemligt. Og det vil være fordi jeg jo arbejder med andre grupper også, jeg arbejder med grønlandere, svagtstillede grønlandere... De har også deres egne steder, de kommer ikke her. De spiser noget andet mad, de snakker et andet sprog, og de ser anderledes ud og... jamen, de ville ikke føle sig tilrette her altså. Jeg arbejder også med en gruppe af jøder og det er helt klart der ville både være politiske og øh alle mulige andre mellemøstkonflikter relaterede grunde til, at jødiske mennesker ikke ville være sig... ja, de ville ikke falde til.

Så selvfølgelig er der nogen, på hvem man kan sige den hundrede procent integration og blanding og så videre, det er ikke løsningen, jeg synes det er fint hvis det var sådan, men der vil være en restgruppe, hvor det ikke er det, og så skal der være en mulighed som og det er der så for grønlanderne der, og jøderne der og for groft sagt mellemøsten, men der er jo ingen, der sorterer ved døren.. Men stort set, der er også nogle afrikanere her ik' og det er hovedsageligt somaliere, men der er i øvrigt også andre mennesker her. Det er sådan det er, men gå ud på et af de andre værestedet, og hør om de erfaringer de har med folk som

tydeligvis udstråler, at de er fra mellemøsten eller muslimer eller et eller andet sted og spørg hvordan de synes de andre brugere.. Det er da en spændende problematik, men det er ikke her den skal besvares synes jeg.

7.5. Bilag 5: Forespørgsel af respondent 2

Respondent 2 er af hunkøn og kommer fra Ukraine. Hun er nyuddannet socialrådgiver og startede med komme i Muhabet som et led i hendes uddannelse som praktikant. Hun er jobsøgende og kommer som frivillig i Muhabet ca. én gang i ugen.

Respondent 2 startede ud med at fortælle, at hun i starten syntes, at det var svært at komme i Muhabet, idet hun ikke helt vidste, hvad hun skulle gøre af sig selv og følte sig usikker. Hun syntes også, at det var svært at skabe relationer til gæsterne. Derfor prøver hun nu at komme i Muhabet som frivillig regelmæssigt for at skabe bedre og vedvarende kontakt.

Om værestedets hverdag fortæller hun, at man møder gæsterne med glæde og byder dem velkommen. Der er åbent fra. Kl. 12-17, og når man kommer om formiddagen, får man lidt kaffe/the og sidder bare lidt. Det er en vigtig ting for gæsterne, at maden, snacks og the og kaffe er gratis, da de fleste ikke har så mange penge og derfor nok ikke ville komme hvis det ikke var gratis og dermed blive hjemme i stedet.

Hun fortæller, at der hver gang man kommer, kan være forskellige opgaver at tage sig til i værestedet. Nogle gange har gæsterne lyst til at snakke, andre gange kan de måske have brug for hjælp med nogle breve fra kommunen. Om torsdagen er det kvindernes dag, hvor der er aerobic i kælderen. Dette har hun selv været med til, og hun fortalte, at de grinte meget imens. Der bliver ikke lavet så mange ture udenfor værestedet, men hun beretter om en tur, de var på, hvor de var ude og sejle og nævner, at der blev knyttet et venskabsbånd med gæsterne, og dette er med til at gøre, at man som frivillig ikke har næsen i sky.

Hun pointerer derefter også, at Muhabet er et tilbud hvor folk med anden etnisk baggrund og psykisk syge kan komme, og de dermed ikke stiller nogle krav til gæsterne. Derudover mener hun, at danskere generelt er mere lukkede, og her kommer hun med eksempler såsom at, i Danmark giver man hånd, når man hilser hvor i mange andre lande giver man knus og kindkys. I andre mellemøstlige lande er der mange caféer, hvor man kan sidde og drikke billig the i flere timer og bare snakke eller sidde, og dette findes ikke på samme måde i Danmark. På grund af denne lukkethed mener hun, at danskerne ikke kan rumme de psykisk syge indvandre og flygtninge. Gæsterne vil ofte gerne bidrage til samfundet, fordi vi alle skal leve i dette samfund og derfor hellere skal forsøge at forstå hinanden end at kontrollere hinanden. Derfor er der et behov for et sted som Muhabet, der er unik og som gør, at gæsterne kan føle sig hjemme. Muhabet besidder denne rummelighed, og én af årsagerne til dette kan skyldes vært/gæst rollerne, der gør, at gæsterne og de frivillige er mere venner end de er

patienter/behandler. Hun lægger stor vægt på, at Muhabet udfylder en meget vigtig og basal rolle, nemlig at de skaber sociale relationer. De frivillige og ansatte går ind og udfylder denne rolle ved at lytte til gæsterne.

Hun fortæller derefter, at man kan se en forandring på gæsterne når de har været i Muhabet et stykke tid, idet der er en tendens til at i starten kommer de ind og ser sammenknyttede ud og sidder for sig selv, men når de har været der et par gange så virker de mere åbne og gladere.

Respondent 2 fortæller, at hun er af den opfattelse, at gæsterne i Muhabet ofte bliver mødt med angst af folk udenfor Muhabet pga. deres sygdom, nogle mennesker er usikre på, hvad de psykisk syge kan finde på. Det mener hun kan være en af grundene til, at gæsterne føler sig godt tilpas i værestedet, da de fleste befinder sig i samme situation, og de her bliver mødt med åbne arme i stedet for angst. Derudover nævner hun, at gæsterne i Muhabet ofte har et stort behov for at deltage i et fællesskab, da de for det meste kun har midlertidig eller ringe kontakt med andre mennesker i hverdagen. Hun taler her om, at gæsterne ofte mister kontakten med familie, venner eller deres børn pga. deres psykiske sygdom og fordi de er i et fremmet land samtidig med, at de ikke danner nye.

Ifølge respondent 2 er sprogbarrieren imellem gæsterne og det danske samfund udenfor også en vigtig faktor for gæsternes manglende deltagelse i samfundet, og derfor kan de frivilliges hjælp blive vigtig for gæsternes dagligdag. Gæsterne føler sig anderledes pga. den kulturelle forskel. Muhabet skaber et fællesskab på baggrund af deres anderledes kulturelle oprindelse og skaber dermed rammerne for et fællesskab, der rummer forskellige kulturer.

Hun pointerer samtidig, at Muhabet dermed nok mere er med til at skabe segregation frem for assimilation eller integration, men at det i denne her sammenhæng gavner gæsterne. Der skal ifølge respondent 2 være plads til flere typer af væresteder, til disse former for fællesskaber, da det også er vigtigt for Muhabets gæster at lære de danske normer og værdier, det er vigtigt for gæsterne at indgå i begge former for fællesskaber. Hun nævner i denne sammenhæng, at der før i tiden kom flere danskere, men at nu er det mest mennesker med anden etnisk baggrund. Hun drager her en parallel til et andet værested Café Rosa, hvor der kommer mange forskellige mennesker og det er også godt, men her ville de etniske minoriteter måske ikke føle sig lige så velkommen, og det skal derfor accepteres at denne gruppe har brug for deres eget.

Hun er af den opfattelse at hendes baggrund som Ukrainer er en hjælp for hende som frivillig i Muhabet, da hun kan relatere til gæsterne som værende ikke-dansker. Samtidig med at hun så er også er nyuddannet socialrådgiver har hun et godt grundlag for at kunne hjælpe eller guide gæsterne med evt. breve eller problemer fra kommunen. Hun siger i denne sammenhæng, at gæsterne ofte nærer en mistillid til staten/kommunen, en mistillid som for det mester stammer fra deres eget hjemland.

Som frivillig i Muhabet har hun nogle gange oplevet at, hvis hun har mødt nogle af gæsterne udenfor Muhabet har de kommet over og givet hende kram og ville snakke. Dette mener hun selv er et tegn på at de ikke har særlig mange kontakter udenfor Muhabets fællesskab.

7.6. Bilag 6: Observationer

Da vi trådte ind i værestedet, fornemmede vi en stemning som på en lille og hektisk cafe, og der duftede af etnisk mad, der var ved at blive forberedt i det åbne køkken. Værestedet var allerede så småt fyldt op til trods for, at dørene kun lige var blevet åbnet. Der var knap med plads, men på trods af de mange mennesker, forholdte alle gæster sig roligt; vi oplevede hverken larm, tumult eller råb, og det virkede som om, at alle kendte værestedets regler og respekterede dem fuldt ud. Vi, derimod, følte os en smule forvirrede over, hvor vi skulle gå hen, og hvordan etiketten var for besøgende som os på stedet.

Synet, der mødte os, da vi kom ind, var små grupperinger af mennesker, der sad ved bordene og fik lidt morgenmad eller en kop te. Nogle førte samtaler med hinanden, men det var ikke alle. Stedet var primært besøgt af mennesker af anden etnisk oprindelse, men der var også skandinaver, som vi senere fandt ud af var frivillige og praktikanter på stedet. Lokalet var indrettet varmt og uden religiøs udsmykning og symboler, men man fik alligevel hurtigt fornemmelsen af, at dette var et værested, der appellerede til en anden kultur end den danske. Dog hang der to kravlenisser ved siden af det åbne køkken, idet det snart var jul.

Under spisesituationen var der især trængt i værestedet, da antallet af gæster steg markant omkring kl.14. Najib udviste et enormt overblik, i hvad der for os virkede som det rene kaos. Det var kun de høje borde, der fungerede som spiseborde, og de var alle fyldte. Omkring sofabordene opholdt de ventende gæster sig, og også her var alle pladser fyldt. Najib henviste gæsterne til de frie spisepladser. Når gæsterne var færdige med at spise, rejste de sig, bar deres tallerken ud og satte sig tilbage i sofaområdet, så der skete en naturlig rotation. Han havde et overblik over hvilke gæster, der havde ventet længst og samtidig en føling af hvem, der grundet deres sygdom, skulle "foran i køen". Vi observerede bl.a. en afrikansk mand, som ankom kort før Muhabet serverede det gratis måltid. Han virkede rastløs og blev flere gange henvist tilbage til en stol af Najib. Da der kom en ledig plads ved spisebordene, blev han ført over på pladsen, selvom han var ankommet som en af de sidste, og efter måltidet var han væk igen.

Under spisningen sad Louise og Sofie ved et bord sammen med en praktikant og en gæst. Praktikanten og gæsten havde en samtale kørende angående den politiske situation i gæstens hjemland, men da hun forlod bordet, henvendte gæsten sig til os. Han fortalte, at han var tømrerlærling og kom i Muhabet, fordi han kendte nogle af de frivillige, der arbejder der.

Selvom vi ikke selv henvendte os til nogle af gæsterne, kom der alligevel mange hen til os og spurgte, om vi skulle til at komme her i værestedet.

Under spisesituationen var det tydeligt hvem, der var gæst og hvem, der var vært, men bortset fra det, var det svært for os som udenforstående, at adskille de to grupper fra hinanden. De frivillige bar ingen navneskilte eller dets lige, som kunne være med til at adskille de to grupper, hvilket lægger sig tæt op af vært/gæst forholdet. Vi erfarede, at værterne og gæsterne i høj grad havde en gensidig interesse for hinanden. Under spisningen snakkede en frivillig og en gæst om et maleri, gæsten var ved at male for den frivillige. Den frivillige virkede oprigtig interesseret i gæstens hobby, og gæsten havde også taget flere af sine malerier med i værestedet, så de alle kunne se dem.

En anden situation, vi observerede, var to frivillige, der sad sammen og snakkede om fraværet af en tilbagevendende gæst, og den ene frivillige kunne fortælle, at gæsten i øjeblikket opholdte sig i Irak, men at han ville vende tilbage dagen efter. Ydermere observerede vi en samtale mellem en gæst og en frivillige, som hver især fortalte om de problemer, de tumlede med for tiden.

Under vores besøg i værestedet fik vi serveret to slags te, en tyrkisk og en marokkansk, og dette virkede som et karakteristisk træk for stedet – de serverede mad og drikke som appellerede til flere kulturer, men som stadig var fokuseret på den mellemøstlige og nordafrikanske kultur. Maden, vi fik serveret under spisesituationen, var også inspireret af anden etniske smagsoplevelser. Der blev også spillet meget forskelligt musik på stedet. Alt var udenlandsk musik, men i og med, at der blev spillet forskelligt, følte man ikke, at det henvendte sig til ét bestemt land, men til hele den mellemøstlige og nordafrikanske kultur. En del af medarbejderne og de frivillige er af anden etnisk oprindelse, og der blev derfor snakket mange forskellige sprog i værestedet. Det var derfor svært for os at opfange konkrete samtaler mellem gæster og mellem gæster og værter. Dette tværkulturelle spektrum af mennesker gjorde, at det lille sted summede af forskellige sprog.

Vi observerede tilmed, at en del af de frivillige og de praktikanter, der var på værestedet, havde en tendens til at gruppere sig sammen, når de befandt sig i værestedet. Dette gjaldt dog kun for de unge skandinaviske frivillige og praktikanter, der var i værestedet. Når de indgik i samtaler med gæsterne, var der dermed ofte flere frivillige til stede på samme tid. Dette gjaldt også i forbindelse med spisesituationen, hvor de sad sammen.

Vi fik under vores besøg serveret te af en af gæsterne, der kom i Muhabet. Han agerede frivillig overfor os, men vi kunne se, at han var gæst med psykisk sygdom. Udover at servere te for os, agerede han tilmed som tolk imellem en amerikansk frivillig og en anden gæst, der hverken kunne engelsk eller det danske sprog særligt godt. Manden, der agerede tolk, kunne dog heller ikke det engelske sprog særlig godt, og vi observerede, at der var en del misforståelser i kommunikationen mellem gæsten, gæsten, der agerede tolk, og den amerikanske frivillig.

Da vi havde sagt farvel og skulle til at gå, gik vi ud i baglokalet for at hente vores ting, hvor blev vi bedt om at udfylde en evalueringsseddel om vores besøg, og hvad vi havde fået ud af det.

7.7. Bilag 7: Noter til øvelsestimer, Almen sociologi d.27/10-11

Forklaring af begreber i forbindelse med øvelsesundervisning i Erving Goffman

Face: en maske, man tager på i forskellige situationer ud fra hvilken rolle, man udfører. Den rolle, man selv fortolker og hvordan man fortolker den. Formålet med social interaktion er at opretholde sit eget samt bevare andre individers face

Line: Line og face hænger meget sammen. Det er den rolle, man tildeles af andre. Man har en forventning om, at andre agerer og handler inden for den rolle, som man tildeler af andre. Line er den rolle, man tildeles af andre, mens face er hvordan man vælger at fortolke denne rolle

Script: Der er nogle normer, og deltagerne skal agere inden for normerne, der er tilstede i situationen

Front stage: det ansigt, man har udadtil → det selv man gerne vil præsentere for andre

Back stage: man er sig selv f.eks. I hjemmet, behøver ikke kontrollere via indtryks-styring

8. EVALUERING

8.1. Evaluering af egen rolle – Line Kristensen

I dette semester projekt har jeg lært mest om hvordan man sætter en akademisk opgave sammen, altså hvordan jeg kombinerer den teori og viden vi har fået i timerne, sammen med en selvvalgt problemstilling. Har før projektets start sagtens kunne se de forskellige dele i en opgave, rapport eller artikel, men har selv haft svært ved at opbygge de forskellige dele og stykke det til en hel sammensat opgave. En anden vigtig del jeg har lært af dette projekt er, at udnytte de få timers vejledning vi har på en god og konstruktiv måde, ved f.eks. før mødet at har nogle vel gennemtænkte spørgsmål klar og have styr på hvilke dele der halter forud for mødet. Derudover har det også i forbindelse med vejledningen været vigtigt at være omstillings klar selvom man føler sig på rette spor inden. Vi har næsten hver gang været nødsaget til at skifte retning efter en vejledningstime, og derfor har der været vigtigt ikke at være for låst fast i en bestemt retning.

Har tidligere arbejdet rigtig meget i grupper, og føler derfor at det er en af mine stærke sidder. Har nemt ved at indgå i samarbejde med mange forskellige mennesker og stadig få det til at virke på trods af forskelligheder, og det føler jeg at det her gruppe arbejde har styrket mig endnu mere i. Var fra start af meget obs. på at få snakket igennem hvordan vi hver især arbejder bedst og hvilke erfaringer vi hver især havde, og på den baggrund få snakket igennem hvordan vores indbyrdes samarbejde skulle forgå. Det har helt klart været en vigtig forudsætning, for at vores samarbejde har fungeret hele perioden igennem. Vi har været gode til at give plads og tage hensyn til hinanden, og det har båret frugt i form af et rigtig godt samarbejde. Vi har alle været meget ind over alle dele i opgaven, og det har krævet meget tålmodighed, koncentration og en stor vilje til at ville yde det bedste vi hver især har kunnet og uden gnidninger selvom arbejdsindsatsen har været forskellig. Af den grund syntes jeg også det har været rigtig svært at se nogle bestemte og klart opdelt roller, da vi alle har været meget indover og det har været en fælles indsats. Hvis jeg skal fremhæve en ting, vil jeg sige at jeg nok har været den der har taget det meget stille og roligt, og har sørget for at vi ikke overbebyrdede os selv med arbejde, og dermed fik unødigt stress.

8.2. Evaluering af egen rolle – Sofie Goth

Igennem dette forløb har jeg både udviklet mine faglige og personlige kompetencer. Jeg har lært meget omkring samarbejdsprocessen, der er en vigtig del af det at skrive et projekt i grupper. Jeg gik ind til projektet med den negative forestilling, at et projektsamarbejde ville indbefatte en usammenhængende opgave med hver enkelt person som ansvarsindehaver af hvert sit område. Denne forestilling fik jeg heldigvis afkræftet, og jeg har lært af samarbejdet, at det kan betale sig at forme et tæt samarbejde med de resterende gruppemedlemmer for at få det mest gennemdiskuterede og velovervejede produkt.

Vi ikke har delt opgaven op således, at vi hver havde ansvar for at færdiggøre én bestemt del af opgaven, men alle mere eller mindre har været inde over alle dele af opgaven. Dette føler jeg, har gjort, at jeg har fået et bredt kendskab og mere viden om alle opgavens dele samt processer, hvilket bevirker, at jeg nu er bedre rustet til at skulle skrive et projekt næste gang og kan drage nytte af mine erfaringer om, hvad der er godt og mindre godt at gøre.

Af faglig viden har jeg lært meget omkring det at kunne bruge en teori på selverhvervede data. Det har været en spændende udfordring selv at skulle vælge en relevant problemstilling og derefter fremskaffe relevante data, der både var relevante for vores problemstilling samt kunne sammenholdes med teori. Derudover ser jeg det som en stor fordel, at vi har haft mulighed for at anvende den viden, vi igennem første semester på Sociologi og Kulturanalyse har tilegnet os, i et projekt, og dermed har erfaret hvordan de forskellige fag spiller sammen og kan bidrage til et samlet projekt.

Jeg føler, at jeg i vores samarbejde har kunnet bidrage med et godt overblik over hele opgaven samt har været i stand til at identificere hvilke opgaver, der har været nødvendigt at få lavet færdigt og i hvilken rækkefølge. Jeg har dermed været god til at tænke videre frem i forløbet for at sikre relevansen af de enkelte dele i forhold til den overordnede problemstilling. Jeg er af person meget struktureret og ser gerne, at der er styr på tingene. Derudover har jeg været god til at foretage korrekturlæsning af vores opgave.

8.3. Evaluering af egen rolle – Louise Grønbech

Jeg har taget mig af de kreative tanker i forbindelse med projektet, og denne rolle befinder jeg mig meget godt i. Jeg har eksempelvis stået for billedet på forsiden og samtidig har jeg i nogen omfang kunne løse de forskellige tekniske problemer vi er stødt på. Hvad øvrige roller angår har de været meget flydende, da vi har arbejdet meget tæt sammen. Vi har haft indflydelse på alle niveauer i projektets udvikling og vi har derfor også suppleret hinanden, hvilket ikke har gjort vores roller så skarpe i mine øje. Jeg har haft en rigtig positiv oplevelse med vores gruppearbejde, og vi har fungeret rigtigt godt både fagligt og ikke mindst personligt. Vi har haft mange gode diskussioner og har argumenteret godt for vores synspunkter, hvilket har gjort at jeg har måtte revurderer nogle af mine egne synspunkter op til flere gange, mens jeg samtidig har prøvet mine argumentationsevner af. Grundet denne meget nøje gennemdiskussion og vores tætte samarbejde, som har været i det store hele hver eneste dag, har vores arbejde måske ikke været det hurtigste/ mest effektive, men jeg føler at produktet deraf har været, at vi har fået en meget gennemtænkt opgave.

Jeg føler desuden, at jeg udnyttet mit potentiale igennem dette projektarbejde med denne gruppe. Vores samarbejde i gruppen, vores regler og faste mødetider og dets lige, har gjort at jeg har haft en stor ansvarsfølelse for gruppen. I en anden gruppe sammenhæng, tror jeg nemt jeg ville kunne komme til, at løbe med på mentaliteten "*det når vi nok i morgen*", men i denne gruppe har jeg følt mig meget forpligtet over for de andre. Jeg kan altså i nogle tilfælde godt være en smule sjusket, men denne gruppe har godt rigtig meget godt for mig, og jeg har fundet ud af at det bærer rigtig meget positiv frugt, at arbejde fra kl.8 til ca. Kl.14 hver dag. Jeg har derfor haft en meget lærerig proces ud af dette projekt, hvilket i høj grad skyldes gruppen. På et mere fagligt niveau har jeg lært, at se mulighederne for at kombinerer de fire fag vi er blevet undervist i på første semester, samt den overordnede mening med det vi har lært. Jeg har også lært at anvende al denne nye viden på en problematik, som jeg synes er rigtig interessant.

Jeg synes helt overordnet, at denne skriveproces har gjort mig overordentlig udrustet til at skrive de næste semesterprojekter og i sidste ende en bachelor. Jeg har fået et godt indtryk af hvordan en opgave overordnet skal bygges op, samt hvordan de forskellige dele hænger sammen. Opgaveskrivningen har altså gjort meget godt for mit videre uddannelsesforløb.

8.4. Evaluering af gruppen

I henhold til gruppereglerne, er disse i grove træk blevet overholdt, og de har fungeret som et godt fundament for vores gruppearbejde. De har fungeret som en naturlig del af samarbejdet uden, at vi hele tiden har skullet gøre hinanden opmærksom på dem. Reglen om at lave en disposition, opsamling og planlægning til næste gang, har vi først kunne bruge i den sidste del af vores skrivefase. Her har det bidraget med en struktureret arbejdsgang, at vi har nået vores delmål, og at vi ikke er kommet bagud i forhold til vores arbejdsplan. Eftersom vi startede ud med en firemandsgruppe, men nu kun er tre tilbage, har vi måttet sløjfe reglen omkring to-og-to samarbejdet. I stedet har vi i nogle tilfælde hver især læst noget og derefter fremlagt det for hinanden, og i andre tilfælde har vi alle læst det samme, hvis dette har haft stor betydning for vores opgave, f.eks. har alle læst Erving Goffmans bog, Stigma.

Grupperegler:

- Der er gruppearbejde onsdage og fredag i mellemtimerne.
- Hvis mellemtimerne ikke er nok arbejder vi gerne om morgenen.
- Hvis man er syg kontakter man gruppen.
- Gruppen kan godt træffe valg selvom der mangler medlemmer, men vigtige beslutninger skal godkendes af alle.
- Eventuelle lektier bliver læst i grupper af 2 og 2, så man kan spare med sin læsemakker.
- I starten af et "møde" laver vi en disposition over arbejdsdagen, og de sidste 15-20 min. bruges til opsamling og til at planlægge fremadrettet.
- Konflikter eller uenigheder skal bringes på bane med det samme, og skal løses konstruktivt af alle parter.
- Pauserne bliver taget efter behov
- Vi har valgt Sofie som kontaktperson til vejlederen i forbindelse med aftaler, emails mm.
- Vi gennemarbejder spørgsmål til vejledning i gruppen på forhånd.

Vi er alle enige i, at gruppens samarbejde har fungeret godt og uden de store uoverensstemmelser. Vi har arbejdet tæt sammen og har stort set arbejdet på skolen hver dag for at være mest produktive. Det tætte samarbejde indebærer, at vi hver især har bidraget til alle afsnit i opgaven, og at vi derfor alle kan stå inde for de enkelte

afsnit. Selvfølgelig er der nogle, der har været inde over et afsnit mere end andre, men der er ikke nogle selvstændige afsnit. Vi mener, at dette danner grundlag for den bedste opgave, og vores tre forskellige synspunkter bidrager til en nuanceret, gennemdiskuteret og gennemarbejdet opgave. Selvfølgelig har vi i nogle tilfælde været uenige, idet vi har haft tre forskellige synspunkter, men fordi vi alle har haft kendskab til de forskellige afsnit, har vi haft mulighed for at diskutere det igennem og nå til enighed. Det betyder, at vi efter vores faglige diskussioner er blevet enige i, hvilket synspunkt vi vil fremføre, og på den måde kan vi alle stå inde for, hvad der er skrevet i opgaven. Derfor har vi også alle ansvar for hele opgaven og de enkelte afsnit, og ansvaret kan ikke lægges over på den enkelte.

Processen for vores opgaveskrivning betyder, at det har taget længere tid, end hvis vi havde delt opgaven op imellem os, men vi mener, at vores arbejdsgang har resulteret i det bedste produkt.